

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»**

РОССОШАНСЬКА Ольга Валентинівна

УДК 005.922.1:330.341.1:005.8(-044.3)

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТНО-ОРІЄНТОВАНИХ
ПІДПРИЄМСТВ**

21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота виконана на кафедрі управління проектами та прикладної статистики Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор економічних наук, професор,
Козаченко Ганна Володимирівна,
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка Міністерства освіти і
науки України, м. Полтава, професор кафедри
фінансів і банківської справи.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
Живко Зінаїда Богданівна,
Львівський державний університет внутрішніх
справ, м. Львів, завідувач кафедри менеджменту;

доктор економічних наук, професор,
Петрова Ірина Леонідівна,
Вищий навчальний заклад «Університет економіки
та права «КРОК», м. Київ, завідувач кафедри
маркетингу та поведінкової економіки;

доктор економічних наук, доцент,
Рудніченко Євгеній Миколайович,
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький, професор кафедри
менеджменту.

Захист відбудеться «21» червня 2018 року о 14-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.130.01 Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Лагерна, 30-32, ауд. 245.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Лагерна, 30-32, ауд. 236.

Автореферат розіслано «21» травня 2018 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
к.е.н, доцент

Н. М. Літвін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Світова економічна криза початку XXI століття актуалізувала статус економічної безпеки (ЕБ) як економічної цінності від рівня держави до рівня особистості. Постала необхідність побудови ефективних систем економічної безпеки підприємств на новій методологічній основі для забезпечення сприятливих умов безпечного та безперервного функціонування й розвитку в умовах економіки знань. У першу чергу, такі системи потрібні для інноваційних проектно-орієнтованих підприємств (ПО підприємства), діяльність яких в Україні є відносно новою й визначає стратегічну економічну безпеку держави в сучасному тренді розвитку світової економіки.

Теоретичні концепції розгляду феномену безпеки та економічної безпеки підприємств, формування систем економічної безпеки та її складових, особливостей впливу загроз та шляхів їх уникнення складають науковий базис економічної безпекології, який зафіксовано в працях провідних вітчизняних науковців: В. Г. Алькеми, О. С. Власюка, А. Е. Воронкової, В. М. Геєця, Л. В. Гнилицької, Н. П. Денисенка, С. Б. Довбні, З. Б. Живко, С. М. Ільшанка, С. В. Кавуна, О. А. Кириченка, Т. С. Клебанової, Г. В. Козаченко, О. М. Ляшенко, І. П. Мігус, Т. В. Момот, В. П. Пономарьова, А. І. Сухорукова, С. В. Філіпової, В. І. Франчука, Л. Г. Шимаєвої, С. М. Шкарлета, та ін., зарубіжних вчених Л. І. Абалкіна, Г. Б. Клейнера, М. І. Корольова, В. П. Мак-Мака, Г. М. Мінаєвої, Є. А. Олейнікова, В. Л. Тамбовцева, В. І. Ярочкина та ін., а також у працях їхніх учнів та послідовників.

Незважаючи на вагомі результати, які отримані в межах економічної безпекології, залишаються питання, які потребують глибшого методологічного опрацювання. Так, велика кількість досліджень присвячена процесам діагностування, моніторингу, контролю та забезпеченню економічної безпеки, які базуються на оцінюванні економічної безпеки. Проте, оцінювання економічної безпеки розглядається як допоміжний другорядний процес, що на практиці призводить до отримання оцінок, які не відображають реальний стан небезпеки, і як наслідок – застосування неадекватних заходів щодо забезпечення безпечних умов діяльності.

Розуміння економічної безпеки як економічної цінності потребує зміни підходів до оцінювання економічної безпеки підприємств за напрямком її розгляду як системної діяльності, яка за своєю сутністю є ціннісно визначальною та реалізується за механізмами суб'єкт-об'єктних відносин. Із цих позицій залишаються не вирішеними питання концептуального, методологічного та методичного характеру. Зокрема, це стосується: розкриття сутності взаємодії між вже визнаними в економічній безпекології системами економічної безпеки, системи забезпечення економічної діяльності, економічної системи та системи оцінювання, процес побудови якої потрібно науково обґрунтувати на підставі виявлення системоутворювальних факторів зазначених систем; особливостей умов безпечності та безперервності діяльності ПО підприємств із позиції особливостей їх діяльності та небезпечних викликів економіки знань;

методологічних основ оцінної діяльності в системі економічної безпеки підприємств, які враховують існуючі теоретичні положення та практику оцінювання в інших галузях знань; розробки методів оцінювання стану безпечності умов діяльності ІПО підприємств, який за своєю природою неможливо чітко визначити через впливи на нього постійних змін; інструментарію нечіткого виміру стану діяльності ІПО підприємств, виявлення джерел небезпеки та моделювання їх впливу на його стан. До розряду фундаментальних проблем сьогодні відносяться питання визначення граничних і порогових значень параметрів та індикаторів економічної безпеки. Вирішенню цих питань передують потреба формалізації методологічного інструментарію дослідження з позиції аксеологічного, гносеологічного та онтологічного аспектів, які визначають авторське бачення вирішення зазначених питань та трактування отриманих ним результатів. Складність та взаємозалежність поставлених питань у рамках економічної безпекології визначило науково-прикладну проблему – відсутність теоретико-методологічних знань щодо оцінювання економічної безпеки ІПО підприємств. Вирішення цієї проблеми дозволить усунути протиріччя між розробленими положеннями економічної безпекології й практичними потребами економічної безпеки сучасних підприємств, а саме: між рівнем розвиненості методології, методів та моделей оцінювання економічної безпеки, та неповною мірою системного врахування в них особливостей діяльності ІПО підприємств в умовах економіки знань. Це і зумовило вибір теми роботи, мету, завдання та особливості побудови дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана відповідно до тематики планових науково-дослідних робіт кафедри управління проектами та прикладної статистики Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, у тому числі в межах науково-дослідних робіт за держбюджетними темами: ДН 33-06 «Методологічні основи управління функціонуванням та розвитком суб'єктів господарської діяльності в епоху економіки знань» (№ державної реєстрації 0106U00093, 2006-2008), ДН 7-09 «Методологічні основи управління суб'єктами господарської діяльності в умовах інноваційного розвитку економіки та економіки знань» (№ державної реєстрації 0109U000083, 2009-2011), ДН 53-12 «Розробка теоретико-методологічних основ проектно-орієнтованого управління стійким і безпечним розвитком регіону в епоху економіки знань» (№ державної реєстрації 0112U000233, 2012-2014). Здобувачем розроблено метод компетентнісного формування портфелю проектів реалізації стратегії розвитку на основі критеріїв інноваційності та безпечності, базові положення управління економічною безпекою на основі концепції безперервної діяльності.

Також робота виконана відповідно до тематики держбюджетних науково-дослідних робіт Луганської філії Інституту економіко-правових досліджень НАН України протягом 2010-2013 рр., у тому числі в межах науково-дослідних робіт за темами: «Маркетинговий інструментарій збалансованого розвитку регіону» (№ державної реєстрації 0110U007248, 2010-2013), «Стимулювання інноваційної активності у сфері праці» (№ державної реєстрації 0110U000604, 2011-2013). Здобувачем запропоновано метод згортки окремих нечітких оцінок в

інтегральний індикатор; метод оцінки інноваційної активності працівників як фактору економічної безпеки ІПО підприємств.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розробка методологічних засад системного оцінювання економічної безпеки, основним елементом яких є пул концептуальних моделей оцінювання.

Для досягнення поставленої мети визначено такі наукові *завдання*:

розкрити специфіку діяльності ІПО підприємств, особливості їхньої економічної безпеки та її оцінювання;

уточнити співвідносність між дефініціями тріад «індикатори – показники – фактори» та «виклики – загрози – небезпеки» з позиції оцінювання економічної безпеки підприємств;

розкрити сутність оцінювання економічної безпеки підприємства з позиції системного підходу;

системно представити методологію діяльності з оцінювання економічної безпеки ІПО підприємств;

розробити концептуальну модель представлення економічної безпеки ІПО підприємств, для виявлення визначального типу безпеки в часовому контексті;

розробити метод визначення граничних та порогових значень індикаторів економічної безпеки ІПО підприємств;

розробити метод оцінювання стратегічної економічної безпеки ІПО підприємств за темпоральними показниками діяльності;

побудувати нечітку критеріальну шкалу оцінювання для визначення рівня стратегічної економічної безпеки за темпоральними показниками ІПО підприємств;

розробити метод оцінювання стратегічної економічної безпеки ІПО підприємств за показниками стану середовища діяльності;

побудувати нечітку критеріальну шкалу оцінювання для визначення рівня стратегічної економічної безпеки ІПО підприємств за показниками стану середовища діяльності;

розробити метод оцінювання стратегічної економічної безпеки ІПО підприємств за показниками рівня компетентності працівників;

розробити метод інтегрального представлення результатів оцінювання стратегічної економічної безпеки ІПО підприємств;

запропонувати механізм оцінювання економічної безпеки ІП підприємств.

Об'єктом дослідження є процеси оцінювання економічної безпеки ІПО підприємств.

Предметом дослідження є сукупність концептуальних положень та методологічного інструментарію оцінювання економічної безпеки ІПО підприємств.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є сукупність способів наукового пізнання, загальнонаукових та спеціальних принципів, методів і принципів, що використовувалися в процесі дослідження. Теоретичною основою дослідження послуговували фундаментальні положення безпекознавства, екосесента, системно-інтеграційної теорії підприємства, теорій цінностей та оцінювання, гармонійного менеджменту, кваліметрії, теорії нечітких множин,

лінгвістичної теорії тезаурусу, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених із питань економічної безпеки, інноваційного розвитку, оцінювання та проектно-орієнтованого управління підприємствами. Інформаційною основою дослідження послуговували статистичні дані діяльності підприємств, розрахунки та емпіричні результати власних досліджень.

У роботі використано наступні методи: *історичний* (у виявленні нових загроз економіки знань, підрозділ 1.2), *статистичного аналізу* (в аналізі діяльності інноваційних підприємств та виявленні частки ІПО підприємств, підрозділ 1.1), *рангової кореляції* (у встановленні загроз економічної безпеки підприємств для країн із різним рівнем розвитку економіки знань (підрозділ 1.2)), *класифікації* (при виявленні напрямків застосування системного підходу у дослідженні економічної безпеки (підрозділ 1.3), відмінних ознак методів оцінювання економічної безпеки (підрозділ 1.4)), *системних триад дефініцій* (у визначенні місця оцінювання в системах економічної безпеки (підрозділ 1.4)), *порівняльного аналізу* (у пошуку способу представлення методологій (підрозділ 2.4)), *структурно-логічного аналізу текстів* (у виявленні відмінних ознак ІПО підприємств (підрозділ 1.1), базових категорій дослідження (підрозділ 1.4)), *графічного моделювання* (у представленні сучасної проектно-інноваційної економіки (підрозділ 1.2), взаємозв'язку діагностики, моніторингу та оцінювання (підрозділ 1.4), епістемологічного простору дослідження середовища діяльності (підрозділ 2.1), піраміди управління знаннями (підрозділ 2.3), цінності в процесі оцінювання (підрозділ 3.3), результатів моделювання станів економічної безпеки (підрозділи 4.1, 4.2, 4.3, 4.4), механізму оцінювання економічної безпеки (підрозділ 5.4)), *графічного системного моделювання* (у представленні наукової проблеми дослідження (підрозділ 1.4), розкритті сутності діяльності, розробки шаблону ідеалізації об'єкту для системного трансферу знань (підрозділ 2.1), ІПО підприємства як економічної системи (підрозділ 2.2), стрижневих компетенцій ІПО підприємства (підрозділ 2.3), системи екосесенту та її компонентів (підрозділ 3.1), груп показників оцінювання економічної безпеки ІПО підприємства (підрозділ 3.3)), *теорії гармонії* (при розробці закону інноваційного гармонійного розвитку (підрозділ 2.3), визначенні часових горизонтів економічної безпеки та умов безпечної діяльності ІПО підприємств (підрозділ 3.3), станів внутрішнього середовища діяльності ІПО підприємства (підрозділ 4.2)), *теорії нечітких множин* (у розробці методу побудови нечітких шкал (підрозділ 3.4), нечітких шкал оцінювання станів/рівнів економічної безпеки (розділ 4), *економічних розрахунків* (у визначенні показників темпорального ряду (підрозділ 5.1)), *діяльнісного підходу та соціальної філософії* (у розкритті сутності оцінювання економічної безпеки (підрозділ 3.3.), *темпоральної економіки* (у розробці методу оцінювання економічної безпеки за показниками діяльності (підрозділ 4.1)), *комп'ютерного моделювання* (у визначенні порогових значень індикаторів економічної безпеки (розділ 4)), *евристики* (у визначенні коефіцієнтів значущості інверсій (підрозділ 4.1), розробки формул розрахунку індикаторів економічної безпеки (підрозділи 4.1, 4.4), *опитування* (у апробації методу оцінювання стану середовища діяльності (підрозділ 5.2)).

Наукова новизна одержаних результатів. Основний науковий результат полягає в розробленні методологічних засад системного оцінювання економічної безпеки, основним елементом яких є пул концептуальних моделей оцінювання.

Новизна наукового результату дослідження полягає в наступному:

вперше розроблено:

методологічний підхід до оцінювання економічної безпеки підприємства, за яким система оцінювання є компонентом системи екосесента, що дозволило виявити взаємозв'язки між системоутворювальними факторами компонентів системи екосесента, з їхнім урахуванням розкрити цільову функцію системи оцінювання (отримання оцінки економічної безпеки підприємства, яка відображає суб'єктивно оцінений динамічний стан його діяльності), показати призначення оцінки економічної безпеки підприємства: узгодження захисних дій з уникнення/нівелювання/мінімізації впливу загроз (результат системи забезпечення економічної безпеки) ідентифікованих загроз (результат системи економічної безпеки) на безперервність діяльності підприємства та задоволення його економічних інтересів (результат економічної системи);

концептуальну модель економічної безпеки ІПО підприємств, яка базується на закономірностях сформульованого закону тріадності гармонійного безперервного інноваційного розвитку, охоплює три часових горизонти (поточний, тактичний та стратегічний), має вигляд зворотних логістичних кривих, відображає взаємозв'язок між життєвими циклами інновацій у портфелі проектів ІПО підприємства, надає змогу встановити визначальну роль стратегічної економічної безпеки для таких підприємств, використати в її оцінюванні три групи показників (поточної діяльності, стану внутрішнього середовища діяльності, компетентності працівників), для обчислення яких передбачено застосування специфічних методів оцінювання;

пул моделей (економічної системи на основі економічної тетради, системи стрижневих компетентностей, гармонійної тріадної цілісності, піраміди знань), які з використанням пропонованих дефініцій ІПО підприємства та економічної безпеки дозволили виявити головні фактори зовнішньої небезпеки інноваційної діяльності таких підприємств (обмеженість часового та просторового ресурсів середовища діяльності), джерела інновацій (стрижневі компетентності), головне джерело небезпеки безперервної діяльності та економічної безпеки (відсутність знань щодо діяльності за умов появи загроз) і сформулювати закон об'єктивізації компетентностей (наявність відповідних умов для генерування персональних та організаційних знань та їхнього перетворення на інновації);

метод визначення граничних та порогових значень індикаторів економічної безпеки ІПО підприємства, який передбачає використання лінгвістичної змінної «Зони безпеки діяльності» і реалізується поетапно (комп'ютерне моделювання діяльності підприємства з використанням складових груп індикаторів економічної безпеки; візуальний аналіз результатів моделювання; формування аксіоми про спосіб групування результатів моделювання; побудова термножини лінгвістичної змінної), що дозволяє визначити рівень економічної безпеки за конкретним індикатором шляхом побудови нелінійної нечіткої шкали лінгвістичної змінної, функції приналежності якої відображають п'ять рівнів

економічної безпеки ІПО підприємства (руйнування діяльності, небезпечна діяльність, вияв загроз діяльності, поява викликів діяльності, безпечна діяльність);

метод оцінювання стратегічної економічної безпеки ІПО підприємства за темпоральними показниками діяльності, який передбачає визначення індикатора відхилення фактичної динаміки показників від еталонної (динаміка питомої частки нематеріальної компоненти доданої вартості в ринковій вартості підприємства є вищою від динаміки рентабельності, яка, в свою чергу, перевищує динаміку питомих часток витрат на R&D та оплату праці в загальному обсязі витрат), який розраховується за формулою, отриманою на основі коефіцієнту рангової кореляції Кандела, що надає можливість враховувати вплив незбігу фактичної динаміки показників порівняно з еталонною на оцінку стратегічної економічної безпеки ІПО підприємства;

метод інтегрального (агрегованого) представлення результатів оцінювання стратегічної економічної безпеки ІПО підприємства, який передбачає побудову матриці можливих станів економічної безпеки з нечіткими значеннями індикативних оцінок (поточної діяльності, стану внутрішнього середовища діяльності та компетентності працівників), їх конвертацію в інтегральний (агрегований) індикатор (розраховується за допомогою емпірично отриманої формули), що надає можливість визначати граничні нечіткі значення інтегрального індикатора, встановлювати зони можливих рівнів економічної безпеки і будувати нечітку шкалу на основі лінгвістичної змінної «Рівень економічної безпеки стратегічної діяльності ІПО підприємства»;

механізм оцінювання економічної безпеки ІП підприємства, дія якого надає можливість сформулювати оцінні судження про її стан за трьома групами показників (поточної діяльності, стану внутрішнього середовища діяльності, компетентності працівників) та рівень, визначити напрями підвищення рівня економічної безпеки, розробити заходи для досягнення бажаного стану економічної безпеки за допомогою процедур прямого ходу (від значень фактичних показників діяльності до інтегральної оцінки економічної безпеки) та зворотного ходу (від бажаного значення інтегральної оцінки до визначення бажаних значень показників діяльності), що дозволяє узгоджувати дії з покращення конкретних показників усіх груп;

удосконалено:

структуру методології оцінювання економічної безпеки ІПО підприємства шляхом формування трьох системних моделей (концептуальної, логічної та технологічної), що дозволило представити на системній основі особливості, аксіоми, принципи, умови, норми, об'єкт, теоретичні основи, етапи, методи та механізми, моделі, інструментарій, суб'єкт оцінювання та його компетентності, описати їх з використанням положень теорії та практики оцінювання, урахуванням особливостей оцінювання економічної безпеки загалом та ІПО підприємства;

нечітку критеріальну шкалу оцінювання для визначення рівня стратегічної економічної безпеки за індикатором відхилення фактичної динаміки темпоральних показників діяльності ІПО підприємства від еталонної, відмітними

рисами якої є визначення нечітких граничних значень для індикатора відхилення між рівнями «критичний – високий» (0,2-0,29), «високий – підвищений» (0,33-0,48), «підвищений – стриманий» (0,53-0,68) та «стриманий – низький» (0,75-0,8) на підставі встановлення закономірності зміни його значень залежно від кількості та однорідності відхилень фактичної динаміки від еталонної, що дозволило для кожного рівня встановити перелік можливих загроз економічній безпеці ІПО підприємства та причини їхньої актуалізації, розробити перелік типових захисних дій з уникнення/нівелювання/мінімізації впливу загроз та забезпечення безперервної діяльності підприємства;

метод оцінювання стратегічної економічної безпеки ІПО підприємств за показниками стану внутрішнього середовища діяльності шляхом визначення індикатора сприятливості (комфортності) діяльності на підставі трансформації результатів опитування працівників у лінгвістичну змінну «Стан сприятливості внутрішнього середовища інноваційно-проектної діяльності» без застосування вагових коефіцієнтів завдяки використанню процедури подвійної згортки, що дозволило врахувати оцінні судження персоналу підприємства стосовно системності роботи на підприємстві з креативними працівниками, розгалуженості застосування проектного підходу при впровадженні інновацій, рівень підтримки (лояльності) працівниками стратегічних цілей розвитку підприємства;

нечітку критеріальну шкалу оцінювання стратегічної економічної безпеки за індикатором сприятливості (комфортності) середовища діяльності, яка відрізняється від відомих визначенням граничних зон індикатора за допомогою чисел Фібоначчі на основі закономірності зміни його значення залежно від кількості позитивних оцінних тверджень працівників відносно семи показників стану комфортності середовища діяльності, що дало змогу встановити числові значення індикатора для порогу «стан руйнування діяльності – максимально несприятливий стан» (0,25-0,4), для «максимально несприятливий – частково несприятливий» (0,5-0,65), для «частково несприятливий – сприятливий» (0,7-0,8), для «сприятливий – повністю сприятливий» (0,85-0,9);

метод оцінювання стратегічної економічної безпеки ІПО підприємства за показниками рівня компетентності працівників шляхом визначення індикатора рівня безпечності процесної компетентності за допомогою спеціальної номограми на підставі середнього значення інтегральних оцінок компетентності працівників (розраховуються за результатами тестування працівників за чотирма групами компетентностей, за кожною з яких передбачається оцінювання рівня професійних знань та параметра стійкості особистої позиції в прийнятті рішень у заданих ситуаціях небезпеки) та їхнього стандартного відхилення, що дозволяє врахувати рівень знань працівників у галузі проектної та процесної діяльності, управління знаннями, їхні навички та особисте бачення організації власної діяльності в умовах слабого та помірного впливу дестабілізуючих чинників;

категорійний апарат методології оцінювання економічної безпеки ІПО підприємства: уточнено дефініції тріади «індикатори – показники – чинники», які змістовно відповідають різним рівням деталізації економічної безпеки та її оцінок, дефініції тріади «виклики – загрози – небезпека», які змістово

відповідають різним оціненим станам впливу дестабілізуючих чинників, «індикатор» (характеризують економічну безпеку як явище), «показники» (розкривають сутність цього явища), «чинники» (описують джерела небезпек зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності, які впливають на компоненти процесів безперервної діяльності з виробництва, розподілу, обміну та споживання шляхом змістового зіставлення тріади «виклики – загрози – небезпеки» з елементами нечіткої шкали «Сили впливу факторів»), «виклик» (слабкий вплив, що потребує постійного відстеження зміни сили впливу чинника на діяльність), «загроза» (помірний вплив, що потребує незначного коригування компонентів процесу діяльності без їх призупинення), «небезпека» (сильний вплив, який порушує безперервну діяльність і потребує термінових дій щодо захисту процесу діяльності від впливу чинника та його суттєвого коригування, «інцидент» та «криза» (відповідно, відображають дуже сильний та катастрофічний вплив чинника, що призводить до порушення безперервності та руйнування діяльності підприємства).

Практичне значення одержаних результатів. Отримані результати та розроблені рекомендації становлять методичну базу щодо оцінювання економічної безпеки ППО підприємств та інших типів суб'єктів господарювання, використання якої в системі економічної безпеки складає основу реалізації процесів моніторингу, розробки заходів та їх реалізацію з нейтралізації/усунення впливу джерел небезпеки на безперервність діяльності підприємств.

До числа результатів, що мають найбільшу практичну цінність, належать: методика побудови нечітких шкал для оцінювання стану економічної безпеки та визначення їх порогових значень, методики оцінювання стану стратегічної економічної безпеки ППО підприємств за показниками поточної діяльності, комфортності внутрішнього середовища діяльності та компетентності працівників діяти в умовах виникнення та прояву загроз безпеки, а також методика інтегрального оцінювання рівня стратегічної економічної безпеки та структура побудови нечітких правил для бази знань інтелектуальних систем підтримки прийняття рішень для формування оцінних суджень та пошуку ефективних заходів для покращення безпекової ситуації.

Результати дослідження апробовані в практичній діяльності ПАТ «Полтавський турбомеханічний завод» (акт від 15.10.2013 р.), ПАТ «АвтоКрАЗ» (акт від 01.11.2013 р.), ПАТ «Харківський підшипниковий завод» (акт від 27.11.2013 р.), ПАТ Новокраматорський машинобудівний завод (довідка від 18.12.2013 р. №015/3131) (проведено оцінювання стратегічної економічної безпеки з позиції зовнішньої метрики); Полтавської державної аграрної академії (довідка від 11.04.2014 р.), ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» (довідка від 21.04.2014 р.), Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (акт від 27.05.2014 р.), об'єкту «Укриття» Чорнобильської атомної електростанції (довідка від 03.10.2014 р.), Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (довідка від 15.02.2016 р.) (проведено оцінювання стратегічної економічної безпеки з позиції внутрішньої метрики); ТОВ «Українська асоціація управління проектами «УКРНЕТ» (акт від 13.12.2010 р.), ДП «Науково-виробничий комплекс

газотурбобудування «Зоря» – «Машпроект» (акт від 19.09.2012 р.), ТОВ ТД «Марс» (акт від 15.11.2012 р.), Департамент наукової діяльності та ліцензування МОНмолодьспорту України (акт від 21.12.2010 р., акт від 22.01.2013 р.) (проведено вибіркове оцінювання компетентності працівників підприємств для завдань оцінювання стратегічної економічної безпеки).

Окремі положення дослідження впроваджені в навчальний процес Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (включені у вигляді змістовних блоків до дисциплін «Управління програмами та портфелями проектів», «Управління м'яким компонентом в управлінні проектами» магістерської програми підготовки за спеціальністю 073 «Менеджмент» спеціалізації «Управління проектами») (довідка від 17.02.2016 р.); ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» (покладені в основу змісту дисциплін «Управління програмами та портфелями проектів», «Економічна безпека інноваційного розвитку» у підготовці магістрів-іноземців зі спеціальності «Управління проектами»; дисциплін «Методологія управління економічною безпекою підприємства», «Інформаційно-знанєва компонента економічної безпеки», «Економічна безпека інноваційного розвитку», «Ризики та економічна безпека ІПО підприємств» у підготовці магістрів-іноземців зі спеціальності «Бізнес адміністрування») (довідка від 14.03.2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, розробки та висновки дисертаційної роботи є результатом самостійно проведеного автором дослідження в галузі оцінювання економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності на прикладі ІПО підприємств.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційної роботи, висновки і пропозиції доповідалися, обговорювалися й отримали схвалення на III Науково-практичному семінарі з міжнародною участю «Економічна безпека держави і науково-технологічні аспекти її забезпечення» (2011 р., м. Черкаси); XVI Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика» (2011 р., м. Луцьк); IV Міжнародному науково-практичному семінарі «Економічна безпека держави і науково-технологічні аспекти її забезпечення» (2012 р., м. Дніпропетровськ); I Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Безпекознавство: теорія та практика» (2013 р., м. Луганськ); IV Науково-практичному семінарі з міжнародною участю «Актуальні проблеми забезпечення фінансово-економічної безпеки України» (2013 р., м. Тернопіль); Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Фінансово-економічна безпека: держава, регіон, підприємство» (2014 р., м. Полтава); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні наукові підходи до стабільного розвитку та економічної безпеки» (2014 р., м. Чернігів); II Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективи управлінської діяльності суб'єктів господарювання в контексті економічної безпеки» (2014 р., м. Черкаси); VIII – XI Міжнародних конференціях «Управління проектами в розвитку суспільства» (2011–2014 рр., м. Київ); V, VII – X Міжнародних науково-практичних конференціях «Управління проектами: стан та перспективи» (2009, 2011–2014 рр., м. Миколаїв); II Міжнародній науково-практичній

конференції «Ділове та державне адміністрування» (2012 р., Луганськ-Слов'янськ); XVII Науково-практичній конференції «Університет і регіон: проблеми сучасної освіти» (26-27 жовтня 2011 р., м. Луганськ); X Міжнародній науково-практичній конференції «Современные информационные технологии в экономике и управлении предприятиями, программами и проектами» (2012 р., Алушта-Харків), III Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Економічна безпека: держава, регіон, підприємство» (1 грудня 2016 р. – 10 січня 2017 р., м. Полтава).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи викладено в 51 праці, з яких 21 наукова стаття опублікована у фахових виданнях України, 6 праць у зарубіжних виданнях, 1 монографія, 2 розділи в колективних монографіях, 21 – матеріали конференцій. Загальний обсяг публікацій – 48,23 д.а., з яких особисто автору належать 46,40 д.а.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків, викладених на 630 сторінках. Основна частина викладена на 414 сторінках, містить 54 таблиць та 96 рисунків на 66 сторінках. Список використаних джерел з 614 найменувань уміщено на 70 сторінках, 15 додатків – на 118 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У першому розділі **«Оцінювання економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств: сутність та проблематика»** виокремлено відмінні ознаки сучасної економіки знань та характерні для неї джерела загроз економічній безпеці підприємств, розкрито сутність ІПО підприємства, встановлено ціннісно орієнтований характер оцінювання, виявлено проблематику невирішених питань оцінювання економічної безпеки ІПО підприємств, сформульовано науково-практичну проблему дослідження та завдання для її вирішення.

Сучасні підприємства функціонують та розвиваються в умовах економіки, яка ґрунтується на знаннях. Проведений аналіз її характерних ознак із позицій різних концепцій дозволив у якості ключового джерела загроз економічній безпеці сучасних підприємств розглядати працівників, «людей інноваційних», творців нових знань та інновацій. Підтверджено міждисциплінарний характер сучасної економічної науки, економічної безпекології та екосесенту, які розвиваються на межі управління, психології, інформатики, соціології та математично-статистичних дисциплін.

На основі запропонованої моделі сучасної економіки типу «вхід – вихід» доведено, що найефективнішими в реалізації інноваційної діяльності та адаптованими до новітніх характеристик сучасної економіки є організації, які реалізують свою діяльність як ІПО підприємства. Згідно з запропонованим авторським визначенням, такі підприємства мають гібридну організаційну структуру, за допомогою гнучкого управління портфелем проектів упроваджують інновації як окремі бізнеси заради створення нових цінностей для споживачів.

За результатами кореляційного аналізу глобального індексу людського розвитку з індексами інновацій, економіки знань, глобальної конкуренції, соціального прогресу та ін., а також його зв'язку з часткою інноваційних та ІПО підприємств країн світу показано, для України ІПО підприємства є стратегічними, економічна безпека яких суттєво визначає стан національної безпеки в цілому в умовах економіки знань.

Базуючись на результатах аналізу сутності процесів моніторингу, діагностики, контролю в контексті економічної безпеки доведено визначальну роль оцінювання для цих процесів та для визначення та забезпечення економічної безпеки підприємств. Показано, що оцінювання, за своєю сутністю, завжди є суб'єктивним і залежить від ціннісних вподобань суб'єкту оцінювання. Це дало підстави розкрити **сутність безпеки підприємства** як суб'єктивної оцінки об'єктивної можливості негативного впливу джерела небезпеки на його діяльність.

Аналіз досліджень в екосесенті з питань методології оцінювання, принципів та методів оцінювання економічної безпеки підприємств свідчить про відсутність цілісної, системно представленної теоретико-методологічної бази оцінювання як окремого специфічного виду діяльності.

Формалізоване представлення проблеми дослідження у вигляді системної моделі дало можливість виділити змістовні та логічні зв'язки між її компонентами (економіка знань, ІПО підприємство, оцінювання економічної безпеки, функціонально-діяльнісний системний підхід); на цій основі визначено наукові завдання дослідження.

У другому розділі «**Епістемологічний простір оцінювання економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств**» розроблено ключові аксіологічні, гносеологічні, онтологічні та методологічні положення, які покладено в основу дослідження феномену оцінювання економічної безпеки підприємств. Сформульовано аксіоми та постулати, розроблено концептуальні моделі бачення цього феномену, сформовано базовий тезаурус дослідження, запропоновано підхід до цілісного представлення методології оцінювання економічної безпеки ІПО підприємств.

Епістемологічні положення дослідження структурно представлено в чотирьох аспектах: аксіологічному, гносеологічному, онтологічному та методологічному. У якості аксіологічної основи дослідження застосовано три аксіоми: вищої цінності особистості, світоглядної обумовленості діяльності особистості, ціннісної обумовленості світогляду особистості. Із позицій цих аксіом розкрита сутність оцінювання як суб'єкт-об'єктної ціннісно-орієнтованої діяльності. У межах гносеологічного аспекту дослідження сформульовано три постулати: первинності цілісності, системності, тріадності-квартильності. Виходячи з цього, показана доцільність розглядати оцінювання економічної безпеки підприємства (як і будь-яку іншу діяльність) у контексті масштабу, а не ієрархії; концептуально представляти її за допомогою квартильної моделі, необхідними і достатніми компонентами якої виступають предметно-практичні, пізнавальні, оцінні та комунікаційні дії. Онтологічний базис дослідження представлений ключовими категоріями «система», «системоутворювальні

фактори», «цінність», «діяльність», «підприємство» та ін. Під **системою** в роботі розуміється сконструйована у свідомості особистості структурована цільова модель частини цілісного середовища діяльності, поява та вияв якої зумовлені зовнішньою затребуваністю продукту (послуги) цієї частини середовища. У **якості системоутворювальних факторів** розглядаються такі, що визначають процес конструювання системи й дозволяють бачити цілісне середовище діяльності в системному вимірі. **Діяльність** визначена як процес активної взаємодії суб'єкта з об'єктом, під час якої суб'єкт задовольняє будь-які свої потреби та досягає бажаної цінності. **Цінність** – щось, чому суб'єкт усвідомлено призначає високу значущість, чим дорожить і заради чого готовий жертвувати чимось іншим, платити зусиллями, часом або грошима. **Підприємство** розуміється як соціально-економічний суб'єкт, якому притаманні функції виробництва, розподілення, обміну (реалізації) та відновлення (споживання), та який функціонує й розвивається в просторі та часі.

ІПО підприємство як ідеалізований об'єкт пізнання процесів оцінювання економічної безпеки представлено економічною системою у вигляді моделі економічної тетради, яку доповнено внутрішніми двосторонніми зв'язками між елементами (рисунок 1). Згідно з моделлю, процеси впровадження інновацій визначаються зв'язками «проект-середовище». Розкриття їх сутності дозволило

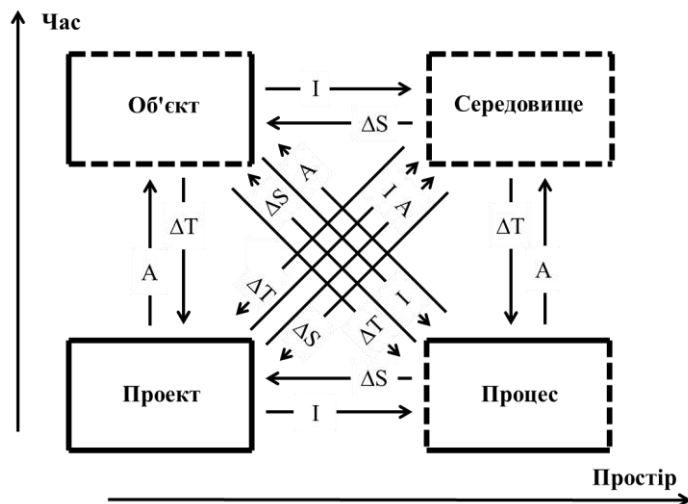

Рисунок 1 – Ідеалізована модель ІПО підприємства як економічної системи
Джерело: розроблено автором

інноваційної діяльності підприємства за рахунок створення співробітникам комфортних умов креативної діяльності та відповідної інфраструктури розвитку стрижневих компетентностей підприємства. Базуючись на розробленій моделі стрижневих компетентностей доведено, що безперервність конкурентних переваг ІПО підприємству на довгостроковий період можуть забезпечити інновації, які ґрунтуються на комбінаціях чотирьох стрижневих компетентностей та об'єктивізуються в окремі бізнеси на основі закону триадного гармонійного розвитку.

Понятійно-категорійний апарат економічної безпеки підприємств представлений основними категоріями «економічні інтереси», «об'єкти економічної безпеки», «системи (складові) економічної безпеки», «загрози

виявити головні зовнішні фактори небезпеки ІПО підприємств – обмеженість часового (ΔT) та просторового (ΔS) ресурсів середовища їхньої діяльності. Показано, що подолання негативного впливу цих факторів можливо за рахунок ефективного управління портфелем проектів впровадження інновацій за критерієм своєчасного виведення на ринок інноваційної продукції та збільшення інтенсивності (I) та активності (A) проектної та

економічної безпеки», «характеристики економічної безпеки» та ін. як такими, що складають зміст безпекології та екосесенту і значною мірою визначають методи й засоби оцінювання та забезпечення економічної безпеки підприємств. При цьому, в роботі **економічна безпека/невизначеність/небезпека** визначені як усвідомлено суб'єктивно оцінений стан середовища діяльності підприємства з позиції її безперервності в умовах наявності внутрішніх та зовнішніх джерел небезпеки, прояв яких зумовлений цінностями суб'єктів, причетних до цих джерел і зацікавлених у діяльності підприємства. **Оцінений стан** визначається співвідношенням між ціннісним розумінням бажаного та фактичного станів конкретної ситуації з урахуванням можливості настання прогнозованих ситуацій небезпеки. Ситуації небезпеки класифіковано за критерієм сили впливу на **виклики** (слабкий вплив), **загрози** (помірний вплив), **небезпеку** (сильний вплив), **інциденти** (дуже сильний вплив, призупинка діяльності) та **кризу** (катастрофічний вплив, розрив діяльності). Для їх опису та позначення оцінок, у залежності від масштабу розгляду економічної безпеки, використані **індикатори** (як характеристики економічної безпеки як цілісного явища), **показники** (як характеристики сутності економічної безпеки) та **фактори** (як характеристики джерел економічної небезпеки).

Із позиції епістемологічних положень дослідження розроблено модель представлення методології діяльності з оцінювання економічної безпеки ППО підприємств (рисунок 2). У моделі компоненти методології згруповані в три квартали: концептуальну, логічну та технологічну.

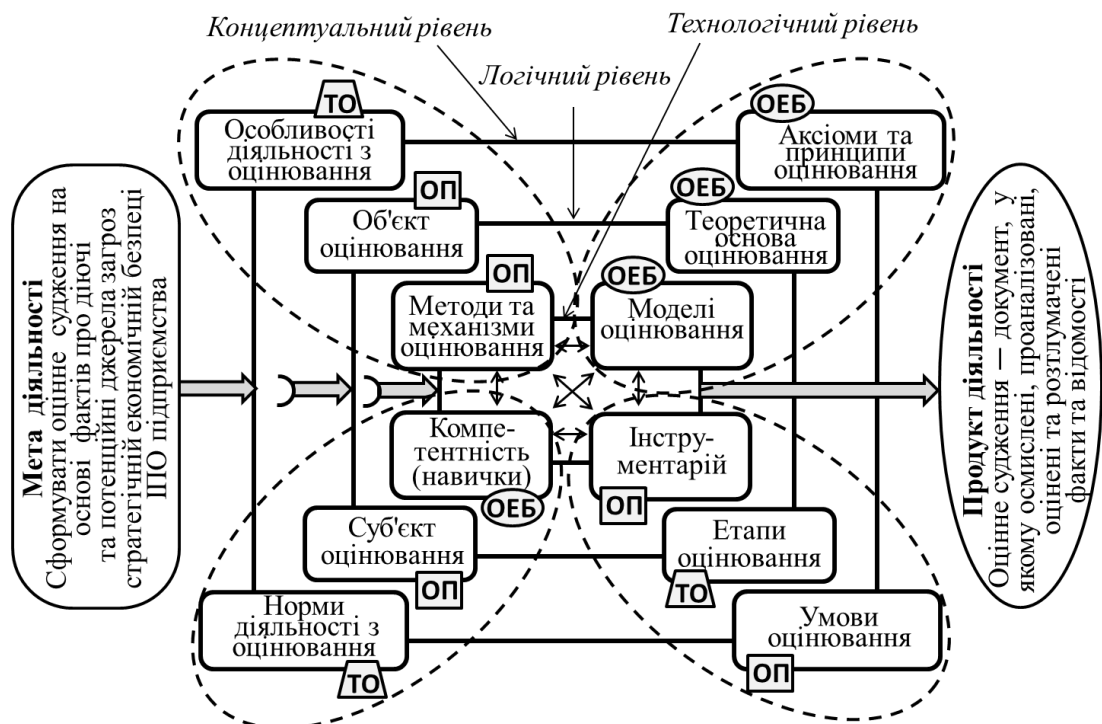

Рисунок 2 – Модель представлення методології діяльності з оцінювання економічної безпеки ППО підприємств, зміст складових якої визначається:

ТО – загальними положеннями теорії та практики оцінювання;

ОЕБ – особливостями оцінювання економічної безпеки;

ОП – особливостями діяльності ППО підприємства

Джерело: розроблено автором

У третьому розділі «**Концептуальні положення методології оцінювання економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств**» розроблено систему екосесенту, яка містить компонент оцінювання економічної безпеки, розкрито її сутність через визначення системоутворювальних факторів, визначено сутність усіх компонентів концептуального та логічного рівнів методології діяльності з оцінювання економічної безпеки ІПО підприємств, а також моделей оцінювання технологічного рівня.

Економічну безпеку підприємства представлено системою екосесенту (рисунок 3), яка складається із системи оцінювання та базової системи (економічної системи (реалізує функцію перетворювальних дій для безперервного досягнення економічних інтересів підприємства), системи економічної безпеки (реалізує функцію пізнавальних дій для ідентифікації загроз), системи забезпечення економічної безпеки (реалізує функцію комунікаційних дій для планування та реалізації заходів з уникнення/нівелювання/мінімізації впливу загроз).

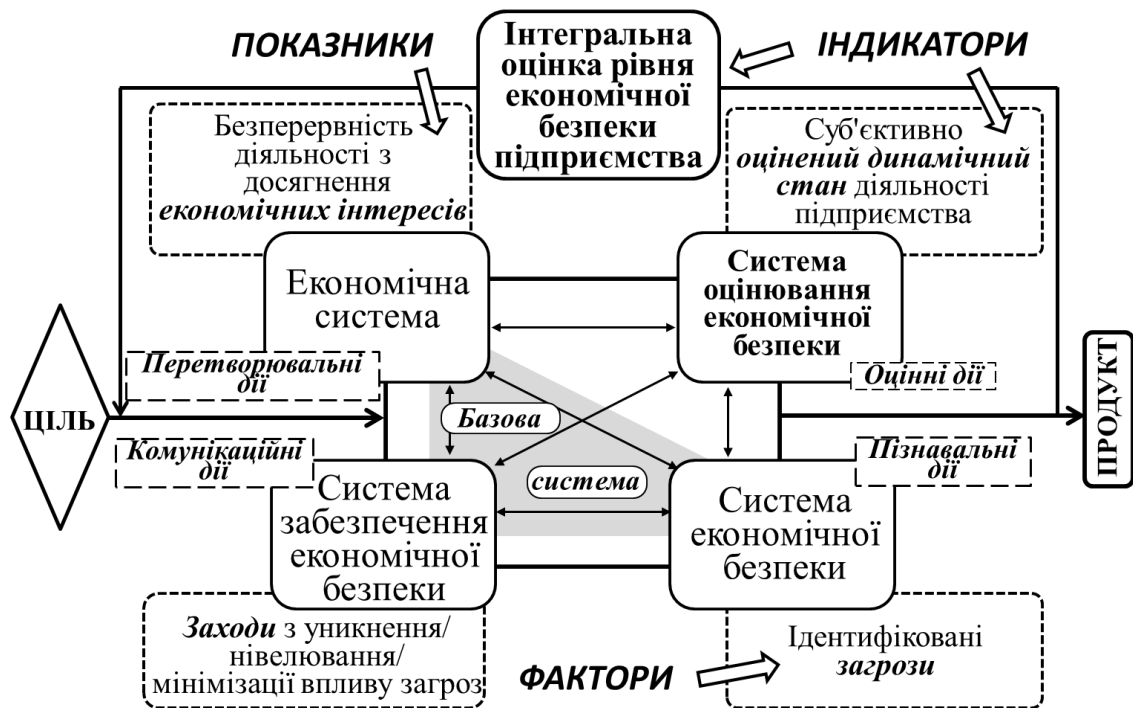

Рисунок 3 – Модель системи екосесенту

Джерело: розроблено автором

Система оцінювання економічної безпеки реалізує функцію оцінних дій для отримання суб'єктивно оціненого динамічного стану діяльності підприємства як вхідної інформації для управління економічною безпекою підприємства.

Аналіз виділених тріад системоутворювальних факторів компонентів системи екосесенту (рисунок 4) свідчить про наявність причинно-наслідкових зв'язків між факторами, зміст яких визначає сутність взаємоСОдії компонентів системи екосесенту та розкриває інтегруючу роль системи оцінювання економічної безпеки у цій взаємоСОдії. Система оцінювання відслідковує, змістовно координує ці зв'язки та інформаційні потоки, які їх супроводжують,

накопичує та перетворює інформацію про факти, відомості та фактори, що характеризують джерела економічної безпеки, проводить їх аналіз, тлумачення та осмислення, оцінює їх в термінах впливу на безперервність діяльності та формує оцінне судження про стан небезпеки підприємства. Оцінне судження завжди базується на розумінні того, що головними джерелами розривів діяльності виступають цінності особистостей, що працюють на підприємстві, та цінності особистостей, що зацікавлені в продуктах/результатах діяльності підприємства.

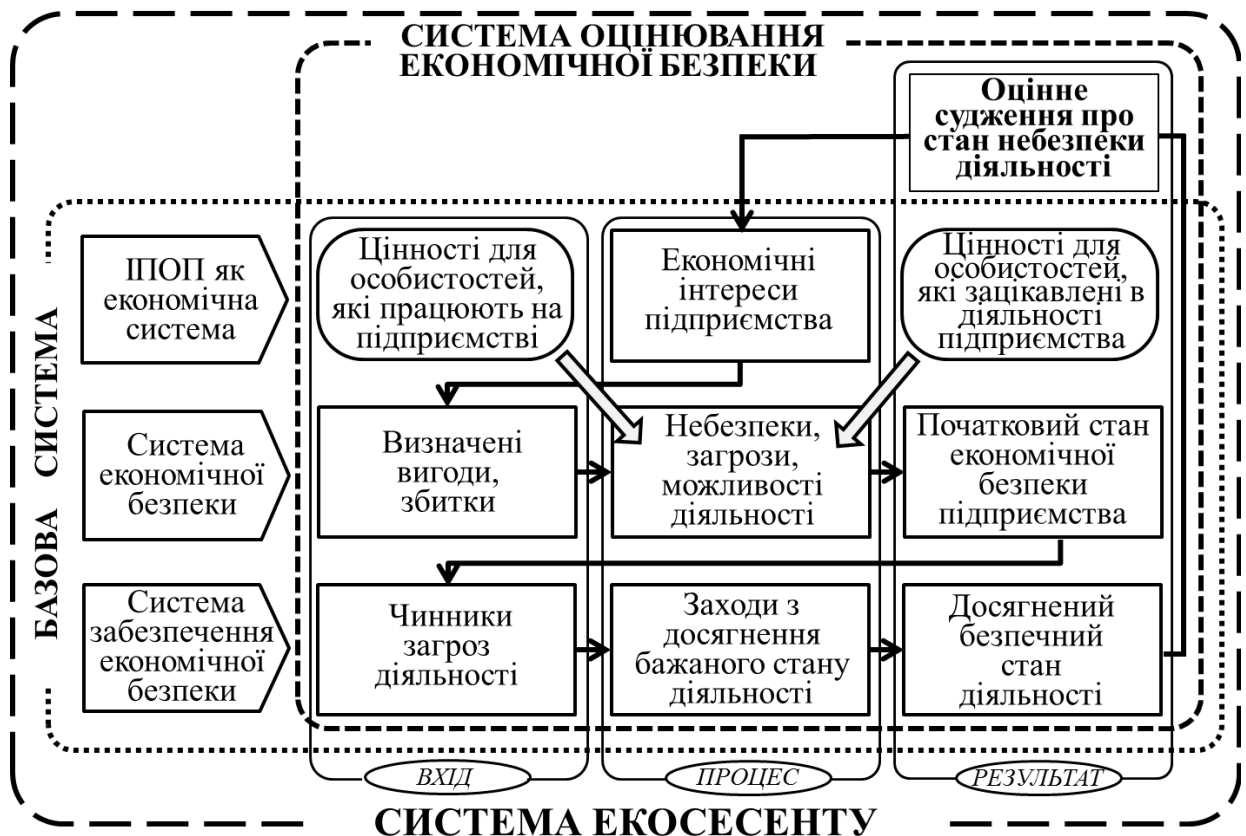

Рисунок 4 – Системоутворювальні фактори компонентів системи екосесенту
Джерело: розроблено автором

Розкрито зміст компонентів концептуального рівня методології оцінювання. Компонент «Особливості діяльності з оцінювання економічної безпеки» засвідчує, що оцінна діяльність є самостійною, відділеною від управлінських функцій; ціннісно-орієнтованою, наведеною на створення інформації у вигляді оцінних суджень про ціннісне (позитивне або негативне) значення об'єкту оцінювання для суб'єкту оцінювання; має оцінну основу як інструмент для виявлення міри властивості предмету, процесу, явища; реалізується на основі принципів порівняння та відношення. Компонент «Норми діяльності з оцінювання» змістовно визначено нормами поведінки та етичними принципами, рекомендованими Групою ООН з оцінки для глобальної спільноти спеціалістів з оцінювання (2016 р.). Компонент «Умови оцінювання» повністю визначається особливостями зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності конкретного ПО підприємства. Компонент «Аксіоми та принципи» змістовно відображає особливості оцінювання економічної безпеки. Він містить аксіоми: здійсненності

порівняння; існування основи порівняння; абсолютності порівняності; повноти відносин порівняння; цілісності оцінювання. Із позицій аксіом сформульовано принципи оцінної діяльності економічної безпеки ІПО підприємства, які розкривають її сутність: цілісності та безперервності діяльності; потрібної рефлексії; фрактальності; порівняльної логіки оцінювання; розумної деталізації.

На логічному рівні моделі (рисунок 2) компонент «Об'єкт оцінювання» являє собою діяльність ІПО підприємства в умовах цілісного сприйняття невизначеності внутрішніх та зовнішніх джерел небезпеки, які впливають на безперервність розробки та впровадження інновацій. Тривалість діяльності з впровадження інновацій та отримання від цього результату у довгостроковій перспективі робить критичною для ІПО підприємств стратегічну економічну безпеку. За авторським визначенням **стратегічна економічна безпека ІПО підприємства** це усвідомлено суб'єктивно оцінений *існуючий* стан підприємства з позиції потенційної довгострокової безперервності діяльності завдяки періодичному впровадженню замінних інновацій як окремих бізнесів, які перекривають одна одну в часі й пов'язані з його стрижневими компетентностями, що забезпечує досягнення головної цінності ІПО підприємства – постійного превалювання нематеріальної компоненти вартості підприємства над іншими його показниками.

Компонент «Етапи оцінювання» задано стадіями, які згруповано в три фази: проектувальну, технологічну та рефлексивну. Остання передбачає рефлексію (збільшення масштабу бачення) проведеного оцінювання та отримання відповідей на запитання щодо корисності для оцінювання виявлених фактів, правильності їх використання та ін. Конкретний перелік запитань визначається особливостями кожної ситуації оцінювання.

Зміст компоненту «Теоретична основа оцінювання» розкрито з використанням розробленої моделі цілісного представлення економічної безпеки ІПО підприємства в часових горизонтах та шляхом формування термінологічної системи оцінної діяльності. В основу моделі покладено *закономірний* зв'язок між життєвими циклами як мінімум трьох замінних інновацій як окремих бізнесів ІПО підприємства (по одній в межах поточного, тактичного та стратегічного часових горизонтів). Дотримання цього взаємозв'язку забезпечує довгострокову безперервність його діяльності за умови, якщо внутрішнє середовище діяльності підприємства сприяє креативній, творчій роботі працівників. Із цих позицій, для опису стратегічної економічної безпеки, запропоновано три групи показників: діяльності ІПО підприємства в цілому, стану внутрішнього середовища та компетентності працівників у безперервному генеруванні нових знань та реалізації проектної та інноваційної діяльності. Для врахування особливостей діяльності конкретного ІПО підприємства (галузь та напрям діяльності, корпоративні особливості та ін.) передбачена четверта група показників, яка визначається окремо для кожного підприємства.

Термінологічна система оцінної діяльності сформована з позицій діяльнісного підходу, до якої включено терміни «оцінювання», «оцінна діяльність», «оцінка», «суб'єкт» та «об'єкт оцінювання», «основа оцінювання», «характер оцінювання», «система оцінної діяльності», «індикатор стану

небезпечності діяльності», «індикатор рівня небезпечності діяльності» та їх вербальні визначення, у яких відмінними ознаками виступають «цінність», «цілісність». На основі експлікованих причинно-наслідкових зв'язків між визначеннями сформульовано низку концептуальних тверджень, які розкривають сутність оцінної діяльності. Вони покладені в основу розробленої моделі системи оцінювання економічної безпеки (рисунок 5) у компоненті «Моделі оцінювання» методології (рисунок 2).

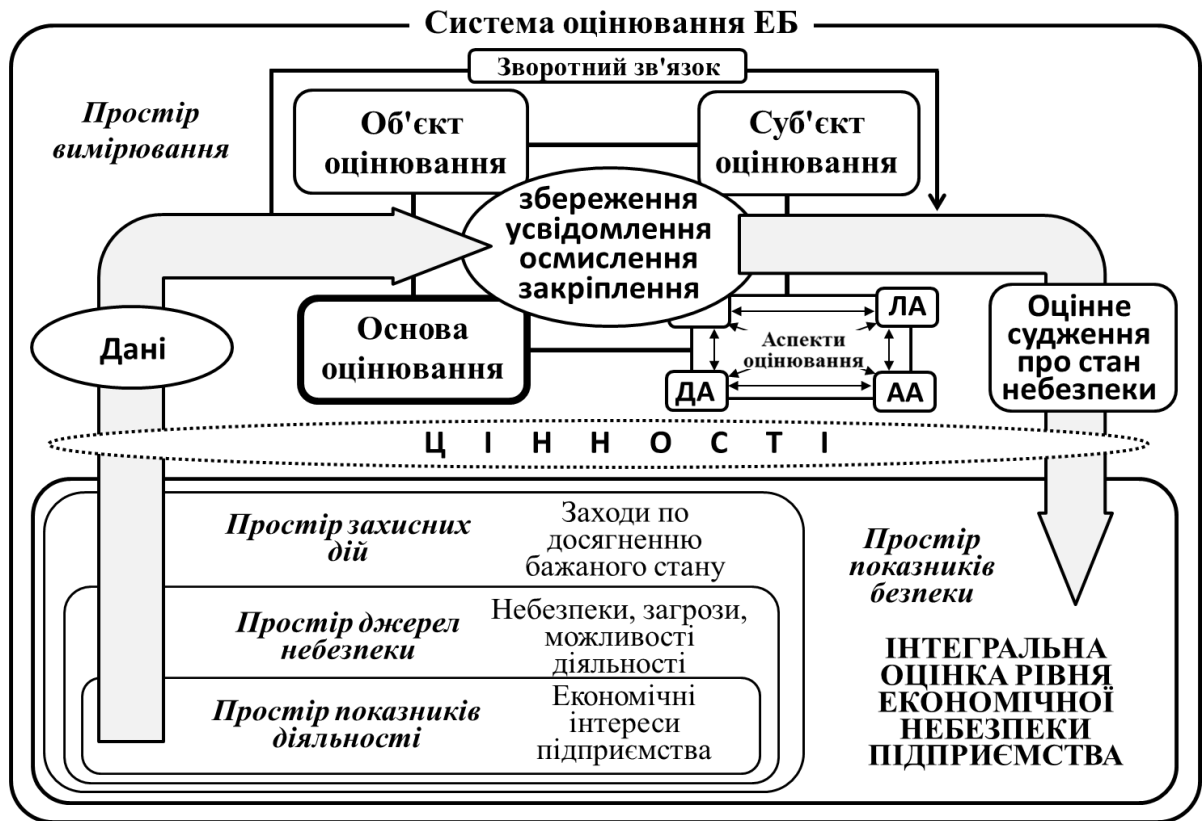

Рисунок 5 – Модель системи оцінювання економічної безпеки підприємства в методології оцінювання економічної безпеки ІПО підприємства

Джерело: розроблено автором

Компонент моделі «Основа оцінювання» реалізує функцію формалізації цінностей підприємства й визначення рівня безпеки їх досягнення шляхом інтерпретації значень індикаторів економічної безпеки. Для інтерпретації різних індикаторів економічної безпеки запропоновано застосовувати лінгвістичну змінну «Стан небезпечності діяльності», яку покладено в основу розробленого методу побудови нечітких шкал для визначення граничних та порогових значень індикаторів економічної безпеки. Метод передбачає реалізацію чотирьох етапів: комп'ютерного експерименту з моделювання стану діяльності ІПО підприємства на основі показників стратегічної економічної безпеки; візуального аналізу результатів моделювання; формування аксіоми про спосіб групування результатів моделювання; побудови терм-множини зазначеної лінгвістичної змінної. Терм-множина складається з п'яти елементів («руйнування діяльності», «небезпечна діяльність», «вияв загроз діяльності», «поява викликів діяльності»

та «безпечна діяльність»), характеристики функцій приналежності яких залежать від сутності групи показників конкретного індикатора економічної безпеки, а зони перетину їх носіїв визначають порогові значення.

У сукупності впорядковані функції приналежності є нелінійною нечіткою шкалою лінгвістичної оцінки рівня безпеки діяльності за конкретним індикаторами стратегічної економічної безпеки.

У четвертому розділі **«Методи оцінювання стратегічної економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств»** теоретично обґрунтовані методи оцінювання стратегічної економічної безпеки IPO підприємств за темпоральними показниками діяльності, показниками комфортності внутрішнього середовища діяльності, показниками компетентності працівників та метод інтегрального представлення результатів оцінювання; визначено порогові значення нечітких оцінних шкал, побудованих на основі лінгвістичної змінної «Стан небезпечності діяльності» та її аналогів.

Об'єктивну основу методу оцінювання стратегічної економічної безпеки підприємства за групою показників діяльності складає залежність безпеки від співвідношення темпів зміни певних характеристик його діяльності. У якості таких характеристик для IPO підприємства розглядані показники: V – питомої ваги VIC (додана вартість від використання об'єктів інтелектуальної власності як основи інновацій) у ринковій вартості підприємства, R – рентабельності, S – питомої частки витрат на R&D та L – питомої частки витрат на оплату праці в загальному обсязі витрат. Запропоновано «стратегічне раціональне правило IPO підприємства» у вигляді динамічного ряду, яке визначає директивний (еталонний) порядок темпів зміни показників його діяльності:

$$T(V)_{t_i} > T(R)_{t_i} > T(S)_{t_i} > T(L)_{t_i} > 100\%, \quad \text{для } t = t_1, t_2, \dots, t_i, \dots \quad (1)$$

де t_j – момент часу здійснення оцінювання економічної безпеки;

$T(.)$ – темп зростання показника $(.)$.

Кожний із можливих варіантів незбігу фактичного порядку темпів зміни показників із директивним (1) характеризує певний стан стратегічної економічної безпеки IPO підприємства, індикатор якого I_{PI} запропоновано розраховувати за допомогою виведеної автором формули:

$$I_{PI} = \beta \left(1 - \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n \alpha_{ij} \cdot m_{ij}}{n(n-1)} \right)^2, \quad (2)$$

$$\beta = 1 - (0,4 \times \Delta V + 0,3 \times \Delta R + 0,2 \times \Delta S + 0,1 \times \Delta L), \quad (3)$$

де n – кількість показників динамічного ряду; m_{ij} – кількість інверсій для показника, який має i -е місце у фактичному динамічному ряду; α_{ij} – коефіцієнт значущості інверсій фактичного динамічного ряду відносно раціонального правила; $\Delta V, \Delta R, \Delta S, \Delta L$ – відхилення фактичних значень темпів зростання показників від 100 % у бік зменшення.

Для оцінювання стану за індикатором I_{PI} побудована нечітка оцінна шкала функцій приналежності якої визначені на підставі наочного аналізу результатів комп'ютерного експерименту, у якому розраховано значення індикатора I_{PI} для всіх теоретично можливих варіантів взаємного розташування показників динамічного ряду (1). Зони порогових значень I_{PI} утворюються межами перетину

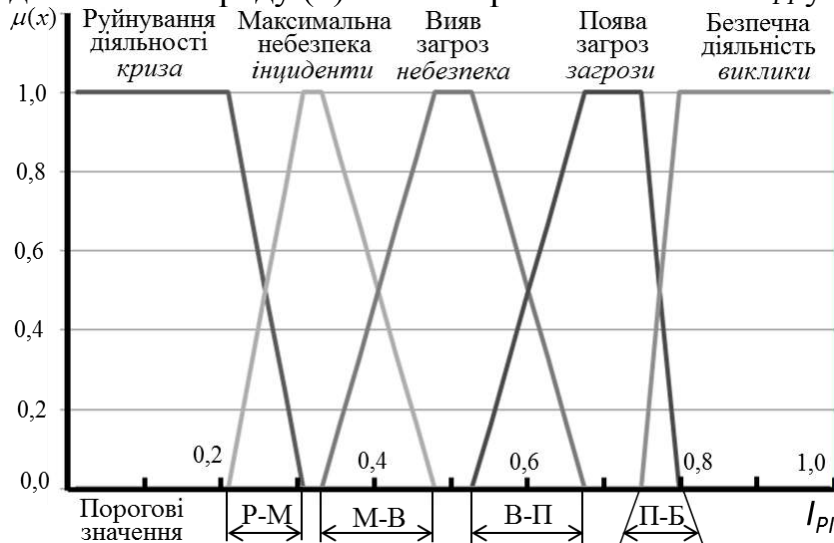

Рисунок 6 – Оцінна шкала визначення стану небезпечності діяльності та порогові значення індикатора I_{PI}

Джерело: розроблено автором

функцій приналежності на шкалі оцінювання (рисунок 6). Розкрито сутність процесів, які визначають стан небезпеки інноваційної проектно-орієнтованої діяльності ПП підприємства за групою показників діяльності. На підставі цього формується оцінне судження, у якому осмислені, оцінені та розтлумачені факти та відомості, які визначили фактичний стан небезпечності діяльності, та рекомендовані зміни певних

найбільш «слабких» показників даної групи для його покращення.

В основу методу оцінювання стратегічної економічної безпеки ПП підприємства за групою показників сприятливості (комфортності) внутрішнього середовища діяльності покладено відомі факти про те, що такий стан є детермінантою інноваційно-проектної активності працівників, а найбільш правдоподібну оцінку такого стану дають працівники підприємства. Для оцінки стану запропоновано сім запитань, які змістовно пов'язані з показниками: ефективності систем виявлення, підтримки та розвитку креативних працівників, застосування проектного підходу, ступеню захищеності різних груп працівників, підтримки працівниками мети стратегічного лідерства. На підставі отриманих відповідей розраховується індикатор сприятливості I_{AE} та визначається нечітка оцінка сприятливості шляхом реалізації наступних кроків:

– для кожного з семи запитань розрахунок проміжної величини

$$X_{ck} = \frac{0,11n_1 + 0,3n_2 + 0,5n_3 + 0,7n_4 + 0,89n_5}{n_1 + n_2 + n_3 + n_4 + n_5}, \quad (4)$$

де n_i – кількість працівників, які вибрали один з п'яти варіантів нечітких оцінних суджень «ні», «більш ні, ніж так», «50/50», «більш так, ніж ні», «так»; k – номер показника;

– розрахунок для кожного запитання другої проміжної величини з використанням модернізованої пента-шкали для лінгвістичної змінної «Оцінне судження».

$$\overline{X}_{ck} = \frac{\sum_{g=jk}^{jk+1} (2 - \mu_{jk}(X_{ck})) \cdot \sup p(jk) \cdot (1 - \frac{\mu_{jk}(X_{ck})}{\sup p(jk)}) \cdot X_{jk}}{\sum_{g=jk}^{jk+1} (2 - (\mu_{jk}(X_{ck})) \cdot \sup p(jk)) \cdot (1 - \frac{\mu_{jk}(X_{ck})}{\sup p(jk)})}, \quad (5)$$

де $\sup p(jk)$ – носії функцій приналежності лінгвістичної змінної «Оцінне судження» на модернізованій пента-шкалі;

– розрахунок індикатора сприятливості внутрішнього середовища інноваційно-проектній діяльності з використанням процедури розширення діапазону оцінок до граничних значень [0, 1]

$$I_{AE} = \frac{1}{0,78} \left(\frac{\sum_{k=1}^K (\overline{X}_{ck})^2}{\sum_{k=1}^K \overline{X}_{ck}} - 0,11 \right), \quad (6)$$

– визначення оцінки сприятливості внутрішнього середовища інноваційно-проектній діяльності з використанням нечіткої оцінної шкали для лінгвістичної змінної «Стан сприятливості внутрішнього середовища».

Нечітка оцінна шкала побудована за результатами комп'ютерного моделювання теоретично можливих варіантів відповідей працівників щодо сприятливості внутрішнього середовища. Результати представлені у вигляді таблиці значень I_{AE} , поле якої поділено на п'ять характерних зон, співвідношення між якими відповідає числам Фібоначчі. Для кожної характерної зони побудовані функції приналежності, які визначили характер нечіткої оцінної шкали для індикатора I_{AE} , а їх перетин – порогові значення між можливими станами (рисунок 7).

Розкрито сутність процесів, які визначають стани сприятливості проектно-орієнтованій діяльності ППО підприємства за даною групою показників. Це дозволяє виявити можливі напрямки покращення стану, оцінити силу їх впливу на покращення показників та підготувати відповідне оцінне судження.

Об'єктивною основою методу оцінювання стратегічної економічної безпеки за групою показників компетентності працівників є твердження, що більша частина загроз економічної безпеки спричинена недостатньою компетентністю персоналу приймати рішення та ефективно діяти в умовах принципової неможливості отримати повну інформацію для діяльності та агресивного конкурентного зовнішнього середовища джерел небезпеки.

Для визначення компетентності ключових працівників ППО підприємства використано метод контекстно-особистісного оцінювання чотирьох груп компонентів компетентностей, які стосуються забезпечення безперервності проектної та процесної діяльності, управління знаннями при слабкому та

помірному впливі непередбачених дестабілізуючих факторів. За кожним компонентом оцінюється рівень знань та стійкість особистої позиції працівників,

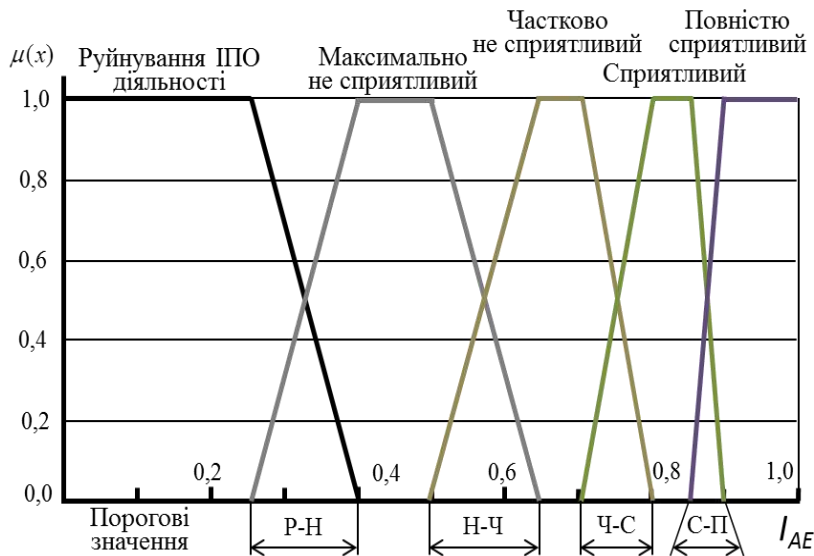

Рисунок 7 – Оцінна шкала для визначення стану сприятливості діяльності на ІПОП та порогові значення індикатора I_{AE}
Джерело: розроблено автором

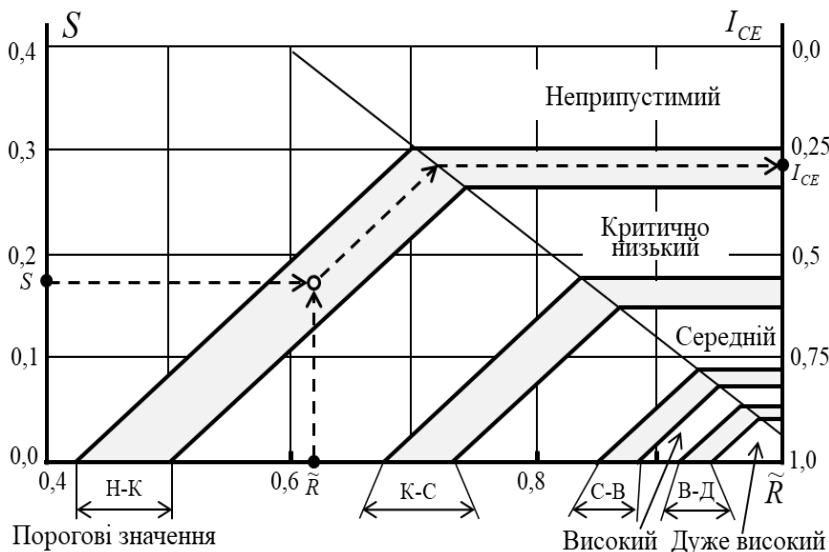

Рисунок 8 – Номограма для визначення стану прояву компетентності працівниками ІПОП в умовах недостатності інформації та зони порогових значень індикатора I_{CE}
Джерело: розроблено автором

визначених значень індикаторів I_{PI} , I_{AE} , та I_{CE} індикатору рівня стратегічної економічної безпеки:

$$I_{SS} = \frac{(I_{PI} + I_{AE} + I_{CE}) \times \min(I_{PI}, I_{AE}, I_{CE})}{\max((I_{PI} + I_{AE} + I_{CE}) \times \min(I_{PI}, I_{AE}, I_{CE}))}. \quad (7)$$

розраховуються їх інтегральні оцінки r_i , на основі яких визначаються середнє значення оцінки усіх працівників ІПО підприємства $\tilde{R}$ та її стандартне відхилення S . Для визначення значення індикатора корпоративної компетентності

$I_{CE} = f(\tilde{R}, S)$ та його оцінки використовується спеціальна номограма (рисунок 8), яка побудована на підставі візуального аналізу результатів комп'ютерного моделювання зміни оцінок працівників при різних варіантах поєднання їх значень. Діапазони для терм-множини лінгвістичної змінної «Стан прояву компетентності в умовах недостатності інформації для безперервної діяльності» визначені із застосуванням чисел Фібоначчі, а порогові значення – з використанням принципу Паретто. Цілісне уявлення про стратегічну економічну безпеку ІПО підприємства на основі формується за допомогою

Для визначення рівня стратегічної економічної безпеки використовується нечітка оцінна шкала, яка побудована на основі лінгвістичної змінної «Рівень небезпеки стратегічної діяльності» (рисунок 9).

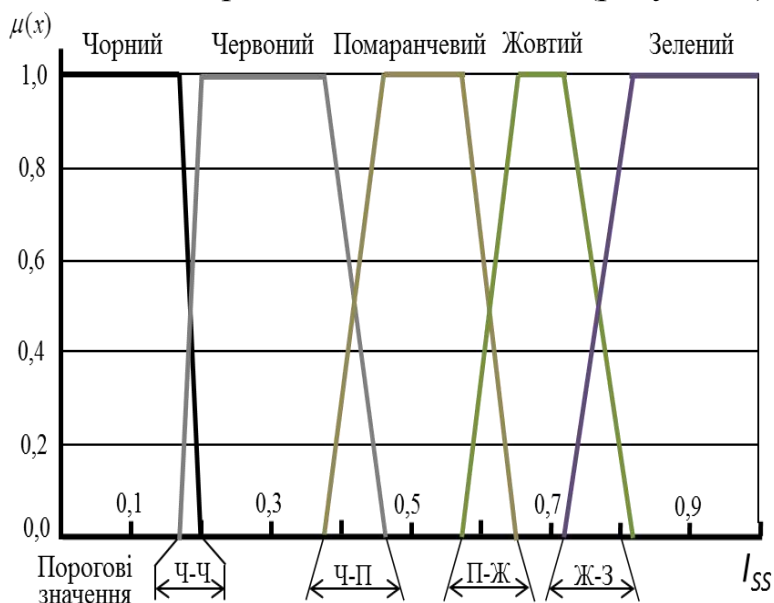

Рисунок 9 – Оцінна шкала для визначення рівня безпеки стратегічної діяльності та зони порогових значень індикатора I_{SS}

Джерело: розроблено автором

показників у межах граничних значень [0-1], кожна з яких відображає специфічну (відмінну) сутність показників групи за якими розраховуються індикатори стану.

У п'ятому розділі «Прикладні аспекти оцінювання стратегічної економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств» представлено результати дослідницько-виробничої перевірки розроблених методів оцінювання економічної безпеки; обґрунтовано, що отримані в дослідженні результати складають основу наукового напрямку в галузі екосесенту; визначено наукові задачі, які потребують подальшого дослідження.

Перевірка дієвості методу оцінювання стратегічної економічної безпеки за групою показників діяльності була проведена за даними десяти українських та дев'яти російських підприємств. Інструментальна частина методу представлена розробленим програмним засобом ESEx.

Для розрахунку показників методу (R , L , S , VIC) використані дані з офіційних сайтів Агентства з розвитку фондового ринку та Української біржі. Показник VIC розраховувався за методикою Н. Є. Ляшенко. Для згладжування річних короткострокових коливань значень показників запропонована методика їх розрахунку як простих ковзних середніх з періодом згладжування 2-3 роки. Доведено, що розрахунок індикатору I_{PI} з використанням коефіцієнтів α_{ij} та β , та оцінка стану безпечності діяльності за допомогою шкали (рисунок 6), є більш адекватними фактичному стану порівняно з існуючими методами (таблиця 1). Це дає можливість достовірніше моделювати сценарії виходу з небезпечного

Терм-множину змінної складають компоненти стандартної п'ятирівневої кольорової шкали небезпек. Функції приналежності побудовані на підставі візуального розмежування табличного представлення результатів розрахунку усіх можливих значень I_{SS} у діапазоні граничних значень [0-1]. Аналіз порогових значень для індикаторів I_{PI} , I_{AE} та I_{SS} підтвердив висунуте гіпотетичне твердження про необхідність побудови спеціальних (відмінних) шкал оцінювання для різних груп

стану, більш точно аналізувати вплив факторів небезпеки та оцінювати ефективність різних заходів з їх усунення.

Установлено загальну тенденцію суттєвого погіршення стратегічної економічної безпеки досліджуваних українських підприємств протягом досліджуваного п'ятирічного періоду (на початок періоду 50 % підприємств знаходилися в стані інтенсивного руйнування інноваційної проектно-орієнтованої діяльності із значенням показника $I_{PI} = 0,01 - 0,24$, а на завершення періоду вже 90 % підприємств (таблиця 1)).

Таблиця 1 – Значення індикатора I_{PI} для десяти українських підприємств

	(період 2)/(період 1)			(період 3)/(період 2)										
	Базова	α	$\alpha + \beta$	Базова	α	$\alpha + \beta$		Базова	α	$\alpha + \beta$		Базова	α	$\alpha + \beta$
П1	0,33	0,10	0,09	0,50	0,16	0,11		0,17	0,01	0,00		0,58	0,50	0,40
	Н	Р	Р	В	Р	Р				0,01				
П2	0,33	0,09	0,08	0,17	0,01	0,01			0,02	0,01				
	Н	Р	Р	Р	Р	Р			0,12	0,1		0,67	0,44	0,41
П3	0,50	0,16	0,11	0,50	0,16	0,14								0,43
	В	Р	Р	В	Р	Р		0,33	0,01	0,01			0,48	0,35
П4	0,33	0,09	0,08	0,17	0,01	0,00			0,05	0,04				0,38
	Н	Р	Р	Р	Р	Р			0,09	0,05				0,45
П5	0,83	0,83	0,76	0,50	0,28	0,24				0,08		0,61	0,53	
	Б	Б	П-Б	В	Р-Н	Р-Н			0,10	0,06				
П6	0,67	0,44	0,43	1,00	1,00	0,90			0,11	0,09				
	В-П	Н-В	Н-В	Б	Б	Б				0,08		0,83	0,77	0,76
П7	0,83	0,77	0,76	0,17	0,02	0,01							0,83	0,76
	Б	П-Б	П-Б	Р	Р	Р		0,50	0,16	0,10				
П8	0,50	0,28	0,27	0,33	0,11	0,08				0,11				
	В	Р-Н	Р-Н	Н	Р	Р				0,14		1,00	1,00	0,90
П9	0,67	0,48	0,38	0,33	0,05	0,04			0,28	0,21				
	В-П	В	Н-В	Н	Р	Р				0,24				
П10	0,58	0,50	0,40	0,33	0,05	0,04				0,27				
	В-П	В	Н-В	Н	Р	Р								

Джерело: розроблено автором

Отримані результати складають основу бази знань для подальшої розробки системи підтримки прийняття рішень для вибору заходів зниження/нівелювання впливу факторів небезпеки.

Спираючись на сучасну концепцію «Університет 4.0», для перевірки методу оцінювання стратегічної економічної безпеки за групою показників сприятливості внутрішнього середовища діяльності вибрано п'ять ВНЗ України. Інструментальна частина методу представлена розробленим програмним засобом

ESEn. У ході обробки та аналізу відповідей 163 опитаних осіб (співробітників досліджуваних ВНЗ) з'ясовано, що фактичне значення індикатора стану сприятливості внутрішнього середовища I_{AE} ВНЗ як IPO підприємств коливається від 0,45 (відповідає стану безпеки між пороговими значеннями «максимальна небезпека – вияв загроз») до 0,78 (відповідає стану безпеки між пороговими значеннями «прояв загроз – безпечна діяльність»).

За результатами аналізу рейтингу отриманих оцінок комфортності середовища діяльності виявлено, що показник «ступінь підтримки працівниками мети стратегічного лідерства підприємства» завжди має найнижчий рейтинг, а показник «система виявлення креативних працівників» – найвищий. До «середньої зони» рейтингу оцінок завжди потрапляли показники «охоплення системами виявлення, підтримки та розвитку креативних працівників», «захищеність працівників», «застосовність проектного підходу при впровадженні інновацій». При цьому розбіжність в оцінках працівників була несуттєвою.

Отримані оцінки є підставою для визначення напрямів підвищення стратегічної економічної безпеки за показниками комфортності середовища діяльності IPO підприємства.

Пілотна апробація методу також реалізована на Чорнобильській атомній електростанції (опитано 28 працівників). За її результатами встановлено, що найнижчий рейтинг мав показник «система виявлення, підтримки й розвитку творчих співробітників, що мислять креативно». При цьому виявлено суттєві розбіжності в оцінках показника «підтримка працівниками амбітної мети стратегічного лідерства» працівниками різних категорій (групи перетворення об'єкту «Укриття» та групи зняття з експлуатації). Це дало підстави розробити пропозиції щодо покращення внутрішнього стану діяльності й підвищення стану стратегічної економічної безпеки за індикатором I_{AE} .

Для перевірки методу оцінювання стратегічної економічної безпеки за групою показників компетентності співробітників було залучено понад 300 осіб (представників різних підприємств та організацій – менеджерів різних управлінських рівнів та рядових виконавців, членів проектних команд, які мали або не мали практичного досвіду роботи). Інструментальна частина методу представлена розробленим програмним засобом ESCo, в основу якого покладені завдання двох типів: що виявляють рівень знань респондента та стійкість його особистої позиції щодо діяльності в ситуації небезпеки.

Встановлено, що в 60-65 % респондентів правильно виконані завдання першого типу тісно корелюють із завданнями другого типу (коефіцієнт кореляції вище 0,8). Із цієї категорії респондентів відсоток правильно виконаних завдань для працівників, які мають досвід роботи, складає 60-90 %, а для тих хто не має досвіду тільки 35-65 %. Це свідчить про необхідність та доцільність враховування стійкості особистої позиції при оцінюванні компетентності працівників як фактору економічної безпеки підприємства. Проте традиційно в практичній діяльності підприємств, як правило, цей параметр не береться до уваги. Це підтверджено результатами аналізу думок представників топ-

менеджменту щодо важливості його врахування. Для респондентів, які представляли членів декількох проектних команд чисельністю від 8 до 20 осіб, були розраховані значення індикатора командної компетентності діяти в умовах недостатності інформації I_{CE} (рисунок 10). Виявлено, що незважаючи на високі середні значення оцінок працівників R , з урахуванням показника їх стандартного відхилення S , оцінка стану прояву компетентності команд в умовах недостатності інформації, як правило, потрапляла в діапазон «критично низький – низький».

Розроблені методи розрахунку індикаторів, нечіткі шкали, візуалізовані стани економічної безпеки покладено в основу конструювання механізму оцінювання економічної безпеки ІПО підприємств (рисунок 11). Конструювання

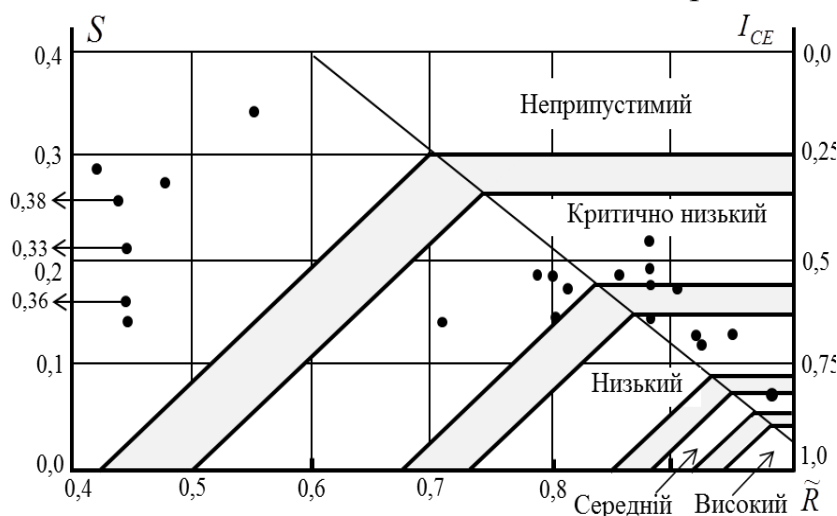

Рисунок 10 – Стан прояву компетентності різних проектних команд діяти в умовах недостатності інформації

Джерело: розроблено автором

механізму відбувалося шляхом реалізації процесної моделі. Керуючим компонентом процесу виступали методологічні засади оцінювання економічної безпеки ІПО підприємства, які визначили як діяльність з конструювання, так і діяльність із використання механізму на практиці. Механізм оцінювання вбудований у компонент «Система оцінювання економічної безпеки»

системи екосесенту, та враховує змістовні зв'язки між системоутворювальними факторами її компонентів. Вхідну інформацію механізм отримує з системи економічної безпеки у вигляді значень параметрів діяльності (VIC, R, S, L), стану внутрішнього середовища діяльності ($X_{ck}=f(nck)$), та оцінок компетентностей працівників підприємства ($R(ri), S(ri)$).

Отримані наукові результати дослідження узагальнені за характеристиками наукового напрямку (*об'єкт, аспект, предмет, образ, основна функціональна продукція, категорії, основні об'єктивні закони і принципи, матеріальний носій, апарат, прикладна сфера*). За результатами такого узагальнення показано, що нові теоретико-методологічні знання щодо оцінювання економічної безпеки ІПО підприємств складають перспективний науковий напрям у межах наукової спеціальності 21.04.02 – Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності.

Рисунок 11 – Механізм оцінювання стратегічної ЕБ ППО підприємства в системі екосесенту

Джерело: розроблено автором.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі розв'язано актуальну науково-практичну проблему побудови методологічних засад оцінювання економічної безпеки класу ІПО підприємств. Узагальнення отриманих результатів, наукових положень, досягнута мета та вирішені завдання дослідження дозволяють зробити наступні висновки:

1. Оцінювання економічної безпеки як система взаємоСОдіє з системами економічної безпеки, забезпечення економічної безпеки, економічною системою підприємства. ВзаємоСОдія визначається взаємозв'язками між елементами тріад системоутворювальних факторів кожної з систем (вигоди/збитки з економічними інтересами, чинники загроз зі станом економічної безпеки, економічні інтереси з досягненим безпечним станом). Результатом взаємоСОдії системи оцінювання з іншими системами є суб'єктивно оцінений стан діяльності підприємства за критерієм безперервності функціонування та розвитку при нечіткій ідентифікації джерел та сили факторів небезпеки впливу. Головним джерелом ендогенної небезпеки виступають цінності працівників підприємства, а головним джерелом екзогенної небезпеки – цінності зовнішніх зацікавлених сторін, які мають економічні інтереси щодо підприємства.

2. Запропонована структура методології оцінювання економічної безпеки ІПО підприємства яка інтегрує компоненти, запропоновані А. М. Новіковим та Д. А. Новіковим, на концептуальному, логічному та технологічному рівнях, які представлені відповідними системними моделями. Базисом для розкриття сутності компонентів моделі «особливості», «норми» та «етапи оцінної діяльності» є загальні положення теорії та практики оцінювання, компонентів «аксіоми та принципи оцінювання», «теоретична основа», «моделі оцінювання» та «компетентності суб'єкту оцінювання» – особливості оцінювання економічної безпеки, компонентів «об'єкт оцінювання», «суб'єкт оцінювання», «умови оцінювання», «методи та механізми оцінювання» та «інструментарій оцінювання» – особливості ІПО підприємств.

3. Інноваційна діяльність ІПО підприємства реалізується відповідно до закону тріадного гармонійного розвитку, що цілісно відображають три зворотних логістичних кривих у координатах «час – зони діяльності (стратегічна, інноваційно-проектна, операційна)». Відповідно до характеру зміни зворотних логістичних кривих у певний момент часу на різних часових горизонтах (поточний, тактичний, стратегічний), визначальною для ІПО підприємств є стратегічна економічна безпека, яка визначається станом стратегічної діяльності. Стан стратегічної діяльності оцінюється трьома групами показників: поточних результатів, стану внутрішнього середовища та рівня компетентності працівників. Кожна група показників оцінюється за допомогою спеціальних методів.

4. Основною сутнісною ознакою діяльності ІПО підприємств за авторським визначенням є портфельне гнучке управління впровадженням інновацій як окремих бізнесів. Головним фактором їхньої безпеки виступають

обмеженість часового та просторового ресурсів середовища діяльності (у термінах системно-інтеграційної теорії підприємства Б. Г. Клейнера), а базовим показником стратегічної безпеки – нематеріальна компонента ринкової вартості. Джерелом інновацій виступають стрижневі компетентності підприємства. Нездатність своєчасно генерувати персональні та організаційні знання, особливо в умовах прояву дестабілізуючих факторів, є головним джерелом небезпеки діяльності. Такі особливості визначають стан діяльності ІПО підприємств, їх економічну безпеку та сутність її оцінювання.

5. В оцінюванні економічної безпеки ІПО підприємств терміни «індикатори-показники-фактори» запропоновано використовувати для позначення оцінок, отриманих на різних рівнях деталізації економічної безпеки. Для характеристики явища економічної безпеки застосовується термін «індикатори», для характеристики сутності економічної безпеки – термін «показники», а для характеристики джерел небезпек середовища діяльності, які впливають на безперервність процесів виробництва, розподілу, обміну та споживання – термін «фактори». Терміни «виклики – загрози – небезпека – інцидент – криза» застосовуються для диференціації оцінених станів, які відрізняються силою впливу дестабілізуючих факторів.

6. Визначення граничних та порогових значень індикаторів стратегічної економічної безпеки ІПО підприємств відбувається за авторським методом шляхом обробки результатів комп'ютерного моделювання стану діяльності підприємства та трансформації одержаних показників у лінгвістичну змінну «Зони безпеки діяльності». Графічним відображенням функцій приналежності цієї змінної є нелінійна нечітка шкала лінгвістичної оцінки рівня небезпеки діяльності, на якій зони перетину функцій приналежності відповідають пороговим значенням за конкретним індикатором.

7. Оцінювання стратегічної економічної безпеки ІПО підприємств за показниками діяльності відбувається з використанням авторського методу, який базується на визначенні індикатора відхилення фактичного порядку темпів росту показників питомої частки доданої ринкової вартості підприємства від використання об'єктів інтелектуальної власності в ринковій вартості підприємства відносно темпів росту рентабельності, питомих часток витрат на R&D та оплати праці в загальному обсязі витрат від еталонної їх динаміки. Оцінка визначається на підставі модифікованого коефіцієнту рангової кореляції Кандела за допомогою спеціально побудованої нечіткої шкали. Проведена апробація методу підтвердила його валідність, практичну застосовність та несуперечливість для підприємств різних галузей.

8. Для оцінювання стратегічної економічної безпеки ІПО підприємств за показниками еталонної динаміки використовується нечітка критеріальна шкала, на якій для позначення рівня небезпеки автором використано нечіткі порогові значення. Багатокритеріальність шкали забезпечена відповідністю розташування на ній порогових значень, які відповідають встановленій закономірності характеру зміни рівнів безпеки залежно від переліку можливих причин загроз та сили їх впливу, які порушують кількість та однорідність фактичного порядку показників темпів зростання порівняно з еталонним.

9. Оцінювання стратегічної економічної безпеки IPO підприємств за показниками стану середовища діяльності відбувається за допомогою методу, в якому в якості вхідної інформації запропоновано використовувати оцінні твердження працівників відносно семи показників, які характеризують стан комфортності середовища діяльності і є компонентами лінгвістичної змінної (висока, вище середньої, середня, нижче середньої, низька). Оцінні твердження за допомогою методу центру тяжіння перетворюються в числове значення індикатора комфортності середовища діяльності, за яким визначається зона безпеки діяльності за спеціально побудованою нечіткою шкалою. Виявлення факторів, які впливають на оцінений стан середовища діяльності, відбувається на підставі аналізу показників комфортності за компонентами діяльності (прагматичної, наукової та освітньої) та видами праці (технічної, творчої та інноваційної).

10. Нечітку критеріальну шкалу оцінювання для визначення рівня стратегічної економічної безпеки IPO підприємств за показниками стану середовища діяльності удосконалено шляхом представлення порогових значень у вигляді інтервалів між термами «критична – висока – підвищена – стримана – низька», які визначаються перетином функцій приналежності лінгвістичної змінної «Зони безпеки діяльності». Взаємне розташування функцій приналежності відображає закономірності характеру зміни значень індикатора комфортності середовища діяльності від кількості позитивних оцінних тверджень працівників відносно семи показників, які характеризують стан середовища діяльності.

11. Метод оцінювання стратегічної економічної безпеки IPO підприємств за показниками рівня компетентності працівників базується на результатах їх тестування за групами компетентностей. Результати тестування відображають рівень знань працівника про організацію проектної та процесної діяльності, управління знаннями, забезпечення безперервної діяльності, а також стійкість його особистої позиції в прийнятті рішень у заданих ситуаціях небезпеки. Середня оцінка для всіх працівників та її стандартне відхилення згортаються в одне число за допомогою спеціально побудованої номограми для визначення зони безпеки діяльності.

12. Цілісна оцінка стратегічної економічної безпеки IPO підприємств є суб'єктивним судженням про стан діяльності, яке сформоване на основі індикативних оцінок поточної діяльності, стану середовища діяльності та компетентності працівників, що конвертовані в інтегральний індикатор економічної оцінки. Конвертація відбувається за допомогою емпірично отриманої формули, в якій використовуються тільки значення індикативних оцінок. Для візуалізації стану економічної безпеки використовується загальноприйнята п'яти-рівніва кольорова шкала небезпек (чорний, червоний, помаранчевий, жовтий, зелений).

13. Механізм оцінювання економічної безпеки IPO підприємства побудовано за моделлю «вхід – вихід» на основі розроблених нечітких шкал та візуальних образів представлення станів економічної безпеки за темпоральними показниками діяльності, стану внутрішнього середовища діяльності та

компетентності працівників. За допомогою візуальних образів визначаються можливі напрямки підвищення станів економічної безпеки за показниками, оцінюється достатність/недостатність майбутнього рівня економічної безпеки, розраховуються бажані значення показників діяльності ІПО підприємства, на основі яких відбувається узгодження дій із покращення конкретних показників.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Россошанська О. В. Оцінювання економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств : Монографія. Сєверодонецьк : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2015. 350 с.

2. Россошанська О. В., Рач В. А. Управління знаннями як ключова функція забезпечення економічної безпеки наукоємних проектно-орієнтованих підприємств. У кн.: Стратегічне управління знаннями підприємства : монографія А. П. Наливайко, О. М. Гребешкова, Л. П. Батенко та ін.; за заг. ред. д.е.н., проф. А. П. Наливайка. К. : КНЕУ, 2014. С. 336–348.

3. Рач В. А. Медведева Е. М., Россошанская О. В. Гармонизация управления развитием : модели триадной целостности безопасной среды деятельности. В кн. : Гармоничное развитие систем – третий путь человечества : коллективная монография. Одесса, ООО «Институт креативных технологий», 2011. С. 369–374.

У роботах, опублікованих у співавторстві, автору належать: [2] моделі діяльності в стандартних умовах та ситуаціях наявності небезпеки, модель піраміди знань та матриця економічної безпеки ІПО підприємства; [3] – модель гармонійної, триадної цілісності та розкриття на її основі сутності S– кривої.

Статті у закордонних виданнях:

4. Rossoshanska O., Lyashenko N. Method and models of block-rank analysis of the value factors as indicators of economic security and efficiency of the management of the intangible component of the value of the science-based project-oriented enterprises // TEKA Commission of Motorization Power Industry in Agriculture, 2012. Vol.12. №3. pp. 122–127.

5. Rossoshanskaya O. V. Methodological baselines of the economic security phenomenon cognition // Collection of material reports. III International Scientific and Practical Conference «Science and Society», London, 20-21 March 2013. London: SCIEURO, 2013. Vol. 2. pp. 202–217.

6. Россошанская О. В. Обоснование системы критериев экономической безопасности инновационных проектно-ориентированных предприятий // Интеллект. Инновации. Инвестиции. Оренбург: ФГБОУ ВПО «Оренбургский государственный институт менеджмента», 2013. №3. С. 80–85.

7. Россошанская О. В. Динамический критерий оценки экономической безопасности инновационных проектно-ориентированных предприятий // Креативная экономика. 2013. № 5 (77). с. 77–86. URL: <https://bgscience.ru/lib/4955/>.

8. Россошанская О. В. Оценка экономической безопасности инновационных проектно-ориентированных предприятий // Управление экономическими системами: электронный научный журнал. (53) УЭКС, 5/2013. URL: <http://www.uecs.ru/ekonomicheskaya-bezopasnost/item/2151-2013-05-24-07-36-06>.

9. Россошанська О. В. Системно-інтеграційна модель діяльності підприємства як об'єкту дослідження економічної безпеки суб'єктів господарювання // Actual problems of modern economy development: Collection of scientific articles. Thorpe-Bowker®, Melbourne, Australia, 2015. P. 288–293.

У роботі [4], опублікованій у співавторстві, автору належать обґрунтування збільшення нематеріальної компоненти вартості ІПО підприємств як критерію їх економічної безпеки.

Статті в наукових фахових виданнях:

10. Россошанська О. В. Особливості стану дослідницької області проблеми забезпечення економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств // Технологический аудит и резервы производства. Х.: Технологический центр, 2013. Вып. 1. № 1/3 (9). С. 39–43.

11. Россошанская О. В. Качественная основа количественного аспекта компетентностной методологии в управлении проектами // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. праць. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2009. № 1 (29). С. 75–81.

12. Россошанская О. В. Метод построения базовых функций принадлежности на основе лингвистической переменной «характер развития системы» // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. праць. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2009. № 4 (32). С. 85–94.

13. Россошанская О. В., Бирюков О. В. Метод определения компетентности проектных менеджеров на основе процедур выявления личной профессиональной позиции // Управління розвитком складних систем. К.: КНУБА, 2010. Вип. 4 (4). С. 114–121.

14. Россошанська О. В. Безпека та безпечність як характеристики комфортного стану цілого // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2011. Вип. 3 (157). Ч 2. С. 62–66.

15. Россошанская О. В. Проектно-компетентностный подход к экономической опасности // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. пр. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2011. № 1 (37). С. 123–136.

16. Россошанська О. В. Сутність економічної безпеки суб'єктів господарювання як сфери економічної науки // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. праць. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2011. № 2 (38). С. 161–166.

17. Россошанська О. В. Оціночні критерії компетентності співробітників з позиції забезпечення економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств // Вчені записки Університету «КРОК». К.: Ун-т економіки та права «КРОК», 2012. Вип. 32. Т. 1. С. 110–116.

18. Россошанська О. В. Сутність економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств з позиції різних зацікавлених сторін у контексті вартісного підходу до управління // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. пр. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2012. № 2 (42). С. 136–144.

19. Россошанська О. В. Інноваційна активність працівників як фактору економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. Зб. наук. праць. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2013. № 25 (I). С. 169–178.

20. Россошанська О. В. Моделювання економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. пр. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2012. № 4 (44). С. 14–27.

21. Россошанская О. В. Метод оценки экономической безопасности инновационных проектно-ориентированных предприятий с позиции метрики внутренней среды деятельности // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. пр. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2013. № 1 (45). С. 33–44.

22. Россошанська О. В. Управління знаннями в контексті забезпечення економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. пр. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2013. № 2 (46). С. 125–135.

23. Россошанська О. В., Щербатюк А. І. Інноваційна праця як інструмент забезпечення стратегічної економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. пр. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2013 № 3 (47). С. 5–18.

24. Россошанська О. В. Система оцінювання стану внутрішнього середовища як фактору стратегічної економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. пр. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2014. № 1 (49). С. 143–157.

25. Россошанська О. В. Системні моделі представлення оцінювання економічної безпеки підприємств як феномену // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. пр. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2015. № 3 (55). С. 140–157.

26. Россошанська О. В. Підхід до формування системи оцінювання економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. пр. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2015. № 4 (56). С. 124–145.

27. Россошанська О. В. Економіка знань як середовище та джерело потенційних загроз економічній безпеці сучасних підприємств // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. пр. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2016. № 3 (59). С. 121–139.

28. Россошанська О. В. Оцінювання економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств як науковий напрям в спеціальності «Економічна безпека суб'єктів господарювання» // Управління проектами та

розвиток виробництва: Зб. наук. пр. Луганськ: вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2016. № 4 (60). С. 137–155.

29. Россошанська О. В. Системне представлення методологічних засад оцінювання економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. пр. Луганськ: вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2017. № 1 (61). С. 121–138.

30. Россошанська О. В. Механізм оцінювання економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. пр. Луганськ: вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2017. № 2 (62). С. 94–122.

У роботах, опублікованих у співавторстві, автору належать: [13] – семибальну шкалу оцінювання компонентів компетентностей та алгоритм розрахунку інтегральної оцінки компетентності; [16] – модель життєвого циклу інновацій у вигляді зворотних логістичних кривих, модель горизонту опису економічної безпеки.

Друковані праці наукових конференцій:

31. Россошанская О. В., Бирюков О. В. Метод определения компетентности специалистов по управлению проектами на основе теории нечетких множеств // Управління проектами: стан та перспективи: мат. V Міжнар. наук.-практ. конф., 16-18 вересня, 2009 р., Миколаїв. Миколаїв: НУК, 2009. С. 139–141.

32. Рач В. А., Россошанская О. В., Медведева Е. М. Инновации и проектная их реализация как инструмент противостояния глобальным угрозам экономической безопасности в эпоху экономики знаний // Економічна безпека держави і науково-технологічні аспекти її забезпечення: праці III наук.-практ. семінару з міжнар. участю (20-21 жовтня 2011 р.) / відповід. ред. Є. М. Письменний, Н. В. Карасєва. Черкаси: видавець Чабаненко Ю. А., 2011. С. 428–433.

33. Россошанська О. В. Управління проектами як джерело потенційних загроз економічної безпеки підприємства // Управління проектами у розвитку суспільства: тез. доп. VIII Міжнар. конф. (19-20 травня 2011 р., Київ). К.: КНУБА, 2011. С. 190–192.

34. Россошанська О. В. Сутність категорії «економічна безпека» з позиції системології // Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика: мат. XVI Міжн. наук.-практ. конф., 24-25 травня 2011 р., Луцьк / відп. ред. Л. Г. Ліпич. Луцьк: Волин. мистецька агенція «Терен», 2011. С. 60–61.

35. Россошанська О. В. Матриця загроз як інструмент опису економічної безпеки в процесі реалізації проектів розвитку компаній // Управління проектами: стан та перспективи: мат. VII Міжнар. наук.-практ. конф., 20-23 вересня 2011 р., Миколаїв. Миколаїв: НУК, 2011. С. 274–275.

36. Россошанська О. В. Оцінка економічної безпеки інноваційного розвитку суб'єктів господарювання в нечіткій постановці // Університет і регіон: проблеми сучасної освіти: мат. XVII наук.-практ. конф. (Луганськ, 26-27 жовтня 2011 р.). Луганськ: вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2011. С. 117–118.

37. Россошанская О. В. Непрерывность деятельности как основной критерий оценки экономической безопасности // Економічна безпека держави і

науково-технологічні аспекти її забезпечення: праці IV Міжнар. наук.-практ. семінару (23-26 жовтня 2012 р.) / відповід. ред. Є. М. Письменний, В. М. Шаповал. Д.: Національний гірничий університет, 2012. С. 141–143.

38. Россошанська О. В. Графічні моделі представлення паспорту наукової спеціальності «Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності» // Ділове та державне адміністрування: мат. II Міжнар. наук.-практ. конф., 26-28 квітня 2012 р., Луганськ-Слов'янськ. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2012. С. 422–429.

39. Россошанська О. В. Особливості побудови лінгвістичних змінних для задач оцінки безпеки на основі методу багатокритеріальних шкал // Управління проектами у розвитку суспільства: тез. доп. IX Міжнар. конф. (11-12 травня 2012 р., Київ). К.: КНУБА, 2012. С. 187–189.

40. Россошанская О. В., Рач Д. В. Непрерывность деятельности как системообразующий элемент сущности категорий «безопасность», «риск» // Современные информационные технологии в экономике и управлении предприятиями, программами и проектами: тез. докл. X междунар. науч.-практ. конф. (10-16 сентября, 2012 г., Алушта). Харьков: Национальный аэрокосмический ун-т им. Н. Е. Жуковского «ХАИ», 2012. С. 192.

41. Россошанская О. В. Экономическая безопасность проектно-ориентированных предприятий // Управління проектами: стан та перспективи: мат. VIII Міжнар. наук.-практ. конф., 18-21 вересня 2012 р., Миколаїв. Миколаїв: НУК, 2012. С. 177–178.

42. Россошанська О. В. Сутність економічної безпеки як категорії безпекознавства // Безпекознавство: теорія та практика: мат. I Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., 15 березня – 15 квітня 2013 р., Луганськ. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2013. С. 31–34.

43. Россошанська О. В. Сутність інноваційних проектно-орієнтованих підприємств з позицій їх економічної безпеки // Управління проектами у розвитку суспільства: тез. доп. X Міжнар. конф. (17-18 травня 2013 р., Київ). К.: КНУБА, 2013. С. 211–213.

44. Россошанская О. В. Применение проектного подхода в деятельности службы безопасности инновационных проектно-ориентированных предприятий // Управління проектами: стан та перспективи: мат. IX Міжнар. наук.-практ. конф., 17-20 вересня 2013 р., Миколаїв. Миколаїв: НУК, 2013. С. 276–278.

45. Россошанська О. В. Цілісна оцінка рівня економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств // Актуальні проблеми забезпечення фінансово-економічної безпеки України: зб. тез. доп. IV наук.-практ. семінару з Міжнар. участю (18-20 квітня 2013 р., Тернопіль). Тернопіль: ТНЕУ, 2013. С. 234–236.

46. Россошанська О. В. Система показників оцінки стратегічної економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств з позиції метрики внутрішньої среди діяльності // Фінансово-економічна безпека: держава, регіон, підприємство: мат. Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., 15 листопада – 15 грудня 2014 р., Полтава. Полтава: ПолтНТУ, 2014. С. 116–118.

47. Россошанська О. В. Горизонти опису ситуації економічної безпеки в координатах «Час – Структура інноваційних витрат» // Сучасні наукові підходи до стабільного розвитку та економічної безпеки: мат. Міжнар. наук.-практ. конф., 21-22 лютого 2014 р., Чернігів. Чернігів: Видавничий дім «Гельветика», 2014. С. 37–39.

48. Россошанська О. В. Метрики оцінки стратегічної економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств // Перспективи управлінської діяльності суб'єктів господарювання в контексті економічної безпеки: мат. II Міжнар. наук.-практ. конф., 28-30 березня 2014 р., Черкаси. Черкаси: вид-во ПП Чабаненко Ю.А., 2014. С. 72–75.

49. Россошанська О. В. Метрики стратегічної економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств // Управління проектами у розвитку суспільства: тез. доп. XI Міжнар. конф. (23-24 травня 2014 р., Київ). К.: КНУБА, 2014. С. 177–178.

50. Россошанская О. В. Культурный контекст пространства деятельности и стратегическая экономическая безопасность инновационных проектно-ориентированных предприятий // Управління проектами: стан та перспективи: мат. X Міжнар. наук.-практ. конф., 16-19 вересня 2014 р., Миколаїв. Миколаїв: НУК, 2014. С. 244–246.

51. Россошанська О. В. Головне джерело потенційних загроз економічній безпеці сучасних підприємств в економіці основаної на знаннях // Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: мат. III Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., 1 грудня 2016 р. – 10 січня 2017 р., Полтава. Полтава: ПолтНТУ, 2017. С. 57–61.

У роботах, опублікованих у співавторстві, автору належать: [31] – аналіз відповідності методу контекстно–особистого оцінювання компетентності вимогам представлення методу; [32] – системна модель індикаторів сучасних інновацій; [40] – розглядати безпечність/небезпечність як суб'єктивну характеристику достатності/недостатності володінням методами для забезпечення безперервної діяльності.

АНОТАЦІЯ

Россошанська О. В. Методологічні засади оцінювання економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 21.04.02 – Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності. – Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК», Київ, 2018.

Досліджено особливості інноваційних проектно-орієнтованих підприємств (ІПОП) та їх економічної безпеки. Установлені основні фактори небезпеки ІПОП. Сформульовано закон тріадності гармонійного безперервного інноваційного розвитку ІПОП. Розкрито сутність оцінювання економічної безпеки як компоненту в запропонованій системі екосесенту та визначено системоутворювальні фактори її компонентів. Уточнено категорійний апарат

економічної безпеки підприємств та її оцінювання. Структуровано методологію оцінювання економічної безпеки ІПОП; конкретизовано сутність аксіом та принципів оцінювання економічної безпеки, особливості, норми та етапи оцінювання. Розроблено теоретичні основи та методи оцінювання стратегічної економічної безпеки ІПОП, метод визначення граничних та порогових нечітких значень індикаторів стану економічної безпеки ІПОП. Побудовано нечіткі критеріальні шкали для локальних та інтегральних індикаторів стратегічної економічної безпеки ІПОП. Розроблено інструментарій оцінювання стратегічної економічної безпеки за групами показників діяльності, стану внутрішнього середовища діяльності та рівня компетентності працівників. Розроблено механізм оцінювання та визначення шляхів покращення стану діяльності економічної безпеки ІПОП. Оцінювання економічної безпеки представлено як науковий напрям у межах екосесенту.

Ключові слова: економічна безпека, система, екосесент, оцінювання, методологія, методи, шкали, порогові значення, механізм інтегрального оцінювання

АНОТАЦИЯ

Россошанская О. В. Методологические основы оценивания экономической безопасности инновационных проектно-ориентированных предприятий. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 21.04.02 – Экономическая безопасность субъектов хозяйственной деятельности. – Высшее учебное заведение «Университет экономики и права «КРОК», Киев, 2018.

Термин «инновационное проектно-ориентированное предприятие» (ИПОП) определен как предприятие с гибридной организационной структурой, которое с помощью гибкого управления портфелем проектов внедряет инновации как отдельные бизнесы, нацеленные на создание для потребителей новых ценностей. Предложено экономическую безопасность (ЭБ) рассматривать как осознанно субъективно оцененное состояние непрерывности деятельности предприятия при наличии внутренних и внешних источников опасности, проявление которых обусловлено ценностями субъектов, причастных к этим источникам и заинтересованных в деятельности предприятия.

Раскрыта сущность оценивания экономической безопасности ИПОП как системообразующей деятельности в системе экосесента, компонентами которой являются: экономическая система, системы экономической безопасности и ее обеспечения, а также система оценивания экономической безопасности. Определено, что система оценивания отслеживает и координирует связи и информационные потоки между компонентами, накапливает и преобразует информацию о фактах и факторах, которые характеризуют источники экономической опасности, проводит их анализ, толкование и осмысливание, оценивает их в терминах влияния на деятельности по выбранным показателям которые описывают экономические интересы ИПОП и формирует оценочные

суждения о состоянии безопасности в определенном часовом горизонте. Категориальный аппарат оценивания в системе экосесента базируется на триаде «ценность – системность – деятельность», используют дефиниции триады «индикаторы-показатели-факторы» для обозначения оценок, полученных на различных уровнях детализации ЭБ и термины «вызовы – угрозы – опасность – инцидент – кризис» для дифференциации оцененных состояний, которые отличаются силой воздействия дестабилизирующих факторов. Сформулирован закон триадности гармоничного непрерывного инновационного развития ИПОП, определяющий периоды актуализации стержневых компетентностей предприятия как источника инноваций и его непрерывной деятельности в долгосрочной перспективе. Разработана методология оценки ЭБ ИПОП, структура которой представлена в виде трех системных моделей концептуального, логического и технологического уровней. Сформулированы аксиомы, которые учитывают отличительные особенности оценивания ЭБ; разработаны принципы деятельности по оценке ЭБ; описаны ее особенности, нормы и этапы. Доказано, что для ИПОП определяющую роль имеет стратегическая ЭБ, которую предложено определять на основании трех групп показателей (текущей деятельности, состояния внутренней среды деятельности и компетентности работников). Для описания стратегической ЭБ разработаны методы расчета индикаторов стратегической ЭБ и оценки степени ЭБ на основе нечетких шкал оценивания, которые построены с использованием метода определения предельных и пороговых значений индикаторов. Объективной основой метода оценивания по показателям текущей деятельности выступает зависимость степени ЭБ от соотношения темпоральных показателей нематериальной части стоимости ИПОП, рентабельности, удельной доли затрат на R&D и оплату труда. В основу метода оценивания стратегической ЭБ по группе показателей комфортности внутренней среды деятельности положены доказанные факты детерминантности состояния среды деятельности для инновационной и проектной активности работников. Метод оценивания по показателям компетентности работников базируется на понимании того, что большая часть угроз ЭБ обусловлена недостаточной компетентностью персонала эффективно действовать в условиях принципиальной невозможности получения полной информации для деятельности и агрессивной конкурентной внешней среды источников опасности.

Предложен универсальный метод построения шкал для конкретного индикатора. Метод предполагает реализацию четырех этапов: компьютерное моделирование, визуальный анализ результатов моделирования, формулирование аксиомы о способе группирования результатов и построение функций принадлежности, которые соответствуют пяти степеням ЭБ ИПОП. Показано, что метод применим и для интегральных индикаторов, который для ИПОП рассчитывался на основе эмпирической формулы без применения коэффициентов важности его составляющих.

Построен механизм оценки ЭБ и определения путей улучшения состояния деятельности ИПОП, основанный на разработанных методах. С использованием

отличительных признаков научного направления определено, что оценка ЭБ является перспективным направлением в рамках экосесента.

Ключевые слова: экономическая безопасность, система, экосесент, оценка, методология, методы, шкалы, пороговые значения, механизм интегрального оценивания

ANNOTATION

Rossoshanskay V. Olha. Methodological baselines for assessment of the innovative project-oriented enterprises' economic security. – Manuscript.

Thesis on competition for scientific doctor's degree in economic sciences, major 21.04.02 – Economic security of enterprises. – High Institution "KROK" University, Kyiv, 2018.

The features of innovative project-oriented enterprises (IPOE) and their economic security (ES) are investigated. The main hazards of the IPOE have been identified. The law of the triad of harmonious continuous innovative development of the IPOE is formulated. The essence of assessment the ES as a component in the proposed ecosecent system is highlighted, and the system-forming factors of its components are determined. The categorical apparatus of enterprises' ES and its assessment are specified. The methodology to assess the IOPE's ES is structured; the essence of the axioms and principles, peculiarities, norms and stages of the ES assessment are specified. The theoretical basis and methods to assess the IPOE's strategic ES, method to determine the limit and threshold fuzzy values for indicators of the IPOE's ES are created. Fuzzy criterion scales for the basic and integral indicators of the IPOE's strategic ES are constructed. The toolkit to assess the strategic ES is developed utilizing groups of indicators of activity, the state of the internal environment of activity and the level of employees' competence. The mechanism to assess and define ways to improve IPOE's ES is developed. Assessment of the ES is presented as a scientific direction within the ecosecent.

Key words: economic security, system, ecosecent, assessment, methodology, methods, scales, threshold values, integral assessment